

חג הסוכות וארבעת המינים

מקורות

- וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה, וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה. (שמות כג טז)
- וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים, וחג האסיף תקופת השנה. (שמות לד כב)
- דבר אל בני ישראל לאמר, בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה'. ביום הראשון מקרא קדש, כל מלאכת עבדה לא תעשו. שבעת ימים תקריבו אשה לה', ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה לה' עצרת היא כל מלאכת עבדה לא תעשו... אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון, וביום השמיני שבתון. ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל, ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים. וחגותם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה, חקת עולם לדורותיכם, בחדש השביעי תחגו אתו. בסוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. למען ידעו דורותיכם, כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, אני ה' אלקיכם. (ויקרא כג לד)
- ובחמשה עשר יום לחדש השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו, וחגותם חג לה' שבעת ימים (במדבר כט יב)
- חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, באספך מגרנך ומיקבך. ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך, והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך. שבעת ימים תחג לה' אלקיך במקום אשר יבחר ה' כי יברכך ה' אלקיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח... (דברים טז יג)
- וימצאו כתוב בתורה, אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחג בחדש השביעי. ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם וירושלים לאמר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשות סכת ככתוב. ויצא העם ויביאו ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלקים וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים. ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא, ותהי שמחה גדולה מאד. ויקרא בספר תורת האלקים יום ביום מן היום הראשון עד היום האחרון, ויעשו חג שבעת ימים וביום השמיני עצרת כמשפט. (נחמיה ח יד)
- והיה כל הנוטר מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מדי שנה בשנה להשתחות למלך ה' צב-אות ולחג את חג הסוכות. והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלים להשתחות למלך ה' צב-אות ולא עליהם יהיה הגשם... (זכריה יד טז)
- ויעשו את חג הסוכות ככתוב ועולת יום ביום במספר כמשפט דבר יום ביומו. (עזרא ג ד)
- והתניא סוכה וכל מכשיריה דוחין שבת, דברי רבי אליעזר, מנא ליה לרבי אליעזר הא, אי מעומר ושתי הלחם, שכן צורך גבוה הוא, אי מלולב, שכן טעון ארבעה מינים, אלא גמר שבעת ימים מלולב, מה להלן מכשיריו דוחין את השבת, אף כאן נמי מכשיריו דוחין את השבת... (בבלי שבת קלא ב)

- דתניא, זה א-לי ואנהו, התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה... (בבלי שבת קלג ב)
- שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה, חולין ומשמשיהן פטורים מן הסוכה, אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה. מנא הני מילי, דתנו רבנן בשבתך בביתך, פרט לעוסק במצוה... (בבלי סוכה כה א)
- והיכן היו מנענעין, בהודו לה' תחילה וסוף, ובאנא ה' הושיעה נא, דברי בית הלל, ובית שמאי אומרין אף באנא ה' הצליחה נא... (בבלי סוכה לז ב)
- סוכה שבעה כיצד, גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו, אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג... (בבלי סוכה מח א)
- מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול, מנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהם, וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפירחי כהונה ובידיהם כדים של מאה ועשרים לוג, שהן מטילין לכל ספל וספל... ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה. חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהם שירות ותושבחות, והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלותים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבתהלים, שעליהן ליום עומדין בכלי שיר ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ושני חצוצרות בידיהן, קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו, הגיעו למעלה עשירית תקעו והריעו ותקעו, הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא ממזרח, הגיעו לשער היוצא ממזרח, הפכו פניהן ממזרח למערב, ואמרו, אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל ההיכל ופניהם קדמה, ומשתחויים קדמה לשמש, ואנו ליה עינינו, רבי יהודה אומר היו שונין ואומרין, אנו ליה וליה עינינו. (בבלי סוכה נא א)
- ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה (ראש השנה טז א)
- פרשת המלך כיצד, מוצאי יום טוב הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית עושין לו בימה של עץ בעזרה, והוא יושב עליה, שנאמר מקץ שבע שנים במועד וגו'... והמלך עומד ומקבל, וקורא יושב... וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע, ושמע והיה אם שמוע, עשר תעשר, כי תכלה לעשר, ופרשת המלך, וברכות וקללות, עד שגומר כל הפרשה, ברכות שכהן גדול מברך אותן המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון... (בבלי סוטה מא א)
- ואמר רבה אמר רבי יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לוי, שנאמר התמלא בסוכות עורו, זכה עושין לו סוכה, לא זכה עושין לו צלצל... (בבלי בבא בתרא עה א)
- אמרו לפניו (אומות העולם), רבונו של עולם, תנה לנו מראש ונעשנה, אמר להן הקב"ה, שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת, אלא אף על פי כן, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה... ואמאי קרי לה מצוה קלה, משום דלית בה חסרון כיס, מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו. מקדיר, והא אמרת אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, משום דישראל נמי זמני דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא, והוי להו

צערא, והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי... (בבלי עבודה זרה ג א)

- דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל, שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב של עצרת, ובגולה עשרים ואחד, תשעה ימי החג (ערכין י א)

- ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות, כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו', ותהי שמחה גדולה מאד, אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא, אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע... (בבלי ערכין לב ב)

- רבי אחא רבי חיננא בשם רבי יהושע, מי שסוכתו עריבה עליו, מקדש לילי יום טוב האחרון בתוך ביתו, ועולה ואוכל בתוך סוכתו... (ירושלמי ברכות מט א)

- דתני מעשה ברבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבה שהיו באין בספינה, ועשה לו רבי עקיבה סוכה בראש הספינה, ובאת הרוח והפריחתה, אמר לו רבי אלעזר בן עזריה, עקיבה איה סוכתך... (ירושלמי סוכה ט ב)

- כתיב בסוכות תשבו, ואין תשבו אלא תדורו, כמה דאת אמר וירשתם אותה וישבתם בה, שיהא אוכל בסוכה ומטייל בסוכה ומעלה כליו לסוכה. (ירושלמי סוכה יא ב)

- כתיב ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, אית תניי תני בשמחת לולב הכתוב במדבר, אית תניי תני בשמחת שלמים הכתוב מדבר... (ירושלמי סוכה טז ב)

- רבי אליעזר בשם רבי סימאי אמר, אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת יקח נא מעט מים, חייך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתידי לבא... אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך וכו', (תהלים ק"ה) פרש ענן למסך, הרי במדבר, בארץ מנין, (ויקרא כ"ג) בסוכות תשבו שבעת ימים, לעתידי לבא מנין, שנאמר (ישעיה ד') וסוכה תהיה לצל יומם מחורב. (מדרש רבה בראשית מח י)

- ומיום הכפורים ועד החג כל ישראל עוסקין במצוות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו... (מדרש רבה ויקרא ל ז)

- אמר להם הקב"ה לישראל, בעולם הזה אמרתי לכם שתעשו סוכה לשלם לי את גמולי שגמלתי עמכם, שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו', ואני מעלה עליכם כאילו אתם גומלים לפני, אבל לעתידי לבא אני אופיע במלכותי, ואני מגן עליכם כסוכה, שנאמר (ישעיה ד') וסוכה תהיה לצל יומם מחורב. (מדרש תנחומא אמור כב)

- שכן אתה מוצא בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי העולם, וביום הכפורים הוא חותם את הדין, שמא יצא דינן של ישראל לגלות, ועל ידי כן עושין סוכה וגולין מבתיהן לסוכה, והקב"ה מעלה עליהן כאלו גלו לבבל, שנאמר חולי וגוחי בת ציון כיולדה כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ובאת עד בבל שם תנצלי שם יגאלך ה' מכך אויביך. (ילקוט שמעוני ויקרא פרק כג, תרנג)

- כל האזרח - רש"י... ופשוטו של מקרא על דרך הקבלה, מפני שאמר הכתוב תורה אחת יהיה לכם לגר ולאזרח הארץ, ואמר ככם כגר יהיה לפני ה', לא יצטרך להשיב ולהזכיר בכל מקום כל האזרח והגר, ואמר כל האזרח בישראל, כלומר כל אשר הוא מישראל מגדולים ועד קטנים, שלא יהיה די באחד מבני הבית לדור בסוכה והשאר ישבו בבתיים, אבל כלם ישבו בסוכות. ויתכן שיאמר כל האזרח, כל אשר כאזרח רענן בביתו, להוציא מפרשי ימים והולכי על דרך. (רמב"ן ויקרא כג מב)

- כיצד היא מצות הישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושונה ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום ובין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה, וכל שבעת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע, שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים, כיצד, כלים הנאים ומצעות הנאות בסוכה, וכלי שתיה כגון אשישות וכוסות בסוכה, אבל כלי אכילה כגון קדרות וקערות חוץ לסוכה. המנורה בסוכה, ואם היתה סוכה קטנה מניחה חוץ לסוכה (רמב"ם).

דרשות

למה מצות סוכה מסוגלת לרוח הקודש יותר משאר מצוות

ויש ליתן טעם, למה מצוה זו מסוגלת לרוח הקודש יותר משאר המצוות, כי באמת האדם שיש בו נשמה קדושה חלק א-לזה ממעל לעולם היה צריך להשתמש ברוח הקודש, אם רק כשאיננו בעל עבירות חס ושלום, ומכל מקום הרי אנו רואין שאפילו הכי לאו כולם זוכין לרוח הקודש. והטעם פשוט שהאוויר וגשמיות עולם הזה מפסיק, וצריכין לזה זכות מיוחדת. ועל כן בבית המקדש היו מרבית הצדיקים זוכין לרוח הקודש, וכבמדרש (בראשית רבה ע') והנה באר בשדה, זו ציון... כי מן הבאר ההיא ישקו שמשם היו שואבים רוח הקודש, והטעם יש לומר כנ"ל, דמאחר ששם לא היה האויר כל כך מגושם...

והנה איתא בספרים, שהיא דוגמת בית המקדש, וכן גמטריא שלה היא צירוף שני השמות הידועים, והוא צירוף עליונים ותחתונים וזהו דוגמת בית המקדש. וידוע עוד בדברי המקובלים שהסכך והדפנות וקרקעית הסוכה, כולם רומזים לשמות הקדושים... ועל כן אין האויר שלה מגשם כל כך, ועל כן מצוה זו מסוגלת לרוח הקודש, כעין המקדש

ובזה יש לפרש הא דש"ס, דאומות העולם יאמרו תנה לנו מראש ונעשנה, ואמר להם הקב"ה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה וכו'... ויש לומר על פי מה שהגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצוקללה"ה, כי גם בלעם וכדומה מהאומות היו רוצים קרבת אלקים, אבל לא היו רוצים להניח בשביל זה תאוותם הגשמית, אבל ישראל קדושים נותנים בשביל דבר קדושה כל חללי דהאי עלמא, וזהו ההיכר בין ישראל לאומות העולם. ויש לומר שלכך ניתנה להם מצות סוכה, שהדפנות מורין על פירוד והתרחקות דבר שאינו ראוי מענין אלקי הנרמז בסכך, ובאשר האומות ענבימו ענבי רוש מגפן סדום גפנם, מצוה זו היא בחינה טובה, ובאשר אינם רוצים להניח את תאוותם, על כן לא היתה הסוכה מקובלת להם, וכאשר תקדר עליהם החמה בעוטי מבעטי (שם משמואל סוכות תרע"ח)

סוכת שלום

ומהי עצה טובה זו המיוחדת של הקב"ה המתגלה לנו בצורה של סוכת שלום? הנה סוכה היא דירת ארעי, והיא בחינת ביטול היש של העולם הזה. בחינה זו היא ששיג האדם שאין שום קביעות בעולם הזה, ואדרבא כל תאוותיו והנאותיו חולפות עוברות, וגם כל מחשבות האדם שלפיהן יוכל לבסס את עצמו בחיים מסודרים לדורי דורות אינן אלא דמיונות שוא, והשגה זאת בבחינת ידיעה

שכלית, הריהי הבחינה התחתונה שבענין סוכה, וגם בני אומות העולם יכולים להשיגה. הכרה זו מצויה היא אצל כל בן דעת, כי הרי החיים עצמם מוכיחים ששאיפות העולם הזה הבל הנה, ורק השאיפות הרוחניות מביאות לידי אושר ושמחה, כמבואר בקונטרס החסד, ועל כן במצוה זו מנסה הקב"ה את אומות העולם בביאת המשיח כשתנתן להם בחירה מחדש, כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, כמובא במסכת עבודה זרה ב', ועל כן נותן להם מצוה זאת שגדרה כבר מושג להם היטב בידיעה שכלית. והנסיין בא לברר שאם אמנם מכירים הם אמת זו בשכלם, אינם משיבים אותה אל לבם להביאה לידי מעשה, ועל כן כשנתקלים הם בצער וקושי מיד כל אחד מבעט בסוכתו ויוצא, כי אין להם אותה נקודה פנימית המסוגלת לישראל, המתבטאת בשמחת מצוה לשמוח גם באפשרות ביטול היש.

הנה אמרו רז"ל שסוכה היא בחינת ענני הכבוד שליוו את ישראל במדבר, וענני הכבוד באו בזכות אהרן, ובזה מבואר ענין סוכת שלום, כי מדתו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. אך לכאורה צריך עיון, מהו הקשר בין מדת השלום ובחינת ביטול היש שביארנו לעיל... והענין שביטול היש, ראייה בהירה ושלום קשורים כולם זה בזה, לא תתכן מציאות השלום אלא רק בביטול היש הגשמי, היינו בראייה בהירה מאד, שאין ערך לכל השאיפות אלא רק לשאיפה לרוחניות. כי כל זמן שבני אדם שואפים למטרות גשמיות ואנכיות, אי אפשר שיהיה שלום ביניהם, כי כל אחד רוצה מה שיש לחברו, וכל מה שיש לחברו ממעט את רשותו הוא... אך כששואפים כולם למטרות רוחניות אמיתיות, רק אז תתכן ההתאחדות והשלום, כי ברוחניות אין הגבלות ואין אחד מיצר לחברו, ואדרבא כשמתרבה לאחד, זה מקיל לשני ומועיל לו, וממילא הכל נוחים זה לזה ושמחים זה בזה תמיד, ולפיכך נקרא אהרן באשפיזין אהרן כהנא קדישא, כי הקדושה והפרישות הן המקור שממנו נובעות מדות החסד והשלום של אהרן הכהן.

ולפי מה שביארנו לעיל הדבר ברור, כי סוכה דירת ארעי, היא בחינת ביטול היש הגשמי, והיא ראיית עין בעין, ראיית האמונה בחוש, שהיא בחינת הישיבה תחת צלא דמהימנותא, צל האמונה, ובסילוק השקר והשאיפה לגשמיות מתגלה אור האמת, שהיא בחינת החירות... וזהו גדר קרבנות המוספים שמביאים בחג, שאמרו ז"ל שהם כנגד שבעים האומות, והם מתמעטים והולכים מיום ליום, כי אנו מתפללים שיזכה השי"ת לאומות שיכירו וידעו כל יושבי תבל שאין טוב אלא ההתבטלות אל הקדושה, היינו שיסור כחם וקביעותם שבטומאה יסודם, כי רק אז יהיה שלום וחירות בעולם.

וכן מצות סוכה, שהיא ביטול היש, מביאה לידי התאחדות ושלום בין בני ישראל, ובדרך זו מצילה מגלות, ולגדר זה מרמז גם ענין סוכת עורו של לוי, שהקב"ה מושיב בה את ישראל לעולם הבא, כי לוי מרמז על בחינת ההתלוות וההתאחדות, התכללות ישראל זה בזה במדת החסד.

וכן כתוב, כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים, וצריך לדעת שלא במקרה הושיבם בסוכות, ולא שייך דיעבד אצל הקב"ה, והיה יכול להושיבם בארמונות, אלא את עיקר גדר ביטול היש רצה ללמדנו בזה, כי "יאה לישראל עניותא" (חגיגה ט'), וכיון דיאה היא צריך לשאוף אליה, כי ההושבה בסוכות היא גדר היציאה ממצרים, ובלי בחינת סוכה, ביטול היש, הרי עדיין הם במצרים הרוחנית. וגדר זה של סוכה הוא השמירה לרוחניות, בחינת ענני כבוד כנ"ל, ובה דוקא משיגים אנו את גדרי האושפיזין הקדישין. (מכתב מאליהו חלק ב סוכות, עמוד קו)

שבעת הרועים

בהיסטוריה התנ"כית אנו נפגשים עם שבעה מנהיגים מרכזיים של עם ישראל, המכונים "שבעת הרועים". כל אחד מהם מבטא כוח אחר המנהיג את האומה הישראלית. בחג הסוכות אנו מכנים אותם בשם "שבעת האושפזין", כלומר שבעה אורחים, שכל אחד מהם בא "לבקר" אותנו ביום אחר מימי סוכות, ויחדיו הם בונים את סוכת השלום; כל אחד מהם מקביל למידה אחרת בחוכמת הקבלה כדלקמן:

אברהם - אבי האומה. הראשון בהיסטוריה המגלה את א-לוהים. אברהם אבינו פורץ דרך חדשה ומלמד את האנושות האלילית כי ניתן לנהל חיים מלאי עוצמה ופעילות; חיים תוססים הכוללים עיסוק ברעיית צאן, רכוש ומשפחה - מתוך קדושה. אברהם מגלם בחייו את מידת החסד - שפע של טוב אינסופי המעוניין להיטיב עם המציאות ולהשפיע מוסר, טהרה וקדושה אפילו לרשעי תבל כאנשי סדום ועמורה.

יצחק – לאחר מות אברהם נדמה היה כי הדרך החדשה שפרץ היא אפיזודה חולפת. יצחק, בנו של אברהם, נאלץ להתמודד עם מאבקים שהחל אותם אברהם. לדוגמה בספר בראשית (כו, יח) מתואר: "וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אֲחֵרֵי מוֹת אַבְרָהָם"; המשמעות העמוקה של הפסוק היא כי יצחק חושף שוב, במאמץ אדיר, את בארות האמונה שחפר אברהם אביו ונסתתמו על ידי כוחות זרים. יצחק הוא מידת הגבורה - היכולת לקחת את השפע האדיר של החסד האברהמי ולצקת אותו לתבניות חיים מוגדרות העומדות במבחן הזמן.

יעקב – בנו של יצחק. כדי לתקן את העולם יש צורך בעם, ציבור גדול אשר יופיע את ערכי האמונה בחיי חברה מלאים. יעקב אבינו הנו אבי שנים-עשר השבטים המרכיבים את עם ישראל. יעקב הוא הראשון המביא להופעת הרעיון הישראלי באופן ציבורי רחב ושלם. זוהי מידת התפארת - תמונה שלמה הגורמת לתחושת הרמוניה ופאר.

יוסף – היכולת לתקן את העולם יסודה בשליטה העצמית. יוסף הצדיק נמכר לעבדות במצרים ועומד שם באתגרים לא פשוטים. יוסף עומד מול ניסיונות הפיתוי של אשת פוטיפר, ומנצח את יצרו בנקודת החיים הרגישה מכול. יוסף מנחיל לזרעו את התשתית לכל הבניין האישיותי; את מידת היסוד - בסיס החיים מתוך קדושה.

משה – מסעו של עם ישראל עובר שלב נוסף: לאחר הכנת "המצע" הלאומי על ידי שלושת האבות ויוסף, מתגבש השבט הישראלי למסגרת לאומית בעל הכרה רוחנית. משה, נביא הדורות, מגבש משפחת עבדים ומעניק להם את התורה. משה רבנו הוא הביטוי של מידת הנצח - לקיחת הרעיון הישראלי, שיביא בסופו של דבר לתיקון העולם כולו, וצריבתו בנשמת האומה לדורי דורות.

אהרון – תורת ישראל איננה שייכת רק ליחיד סגולה, אלא מתפשטת בעם כולו. אהרון הכהן, שעליו נאמר "אוהב שלום ורודף שלום" (משנה, אבות א, יב), שתפקידו היה להשכין שלום וללמד תורה את עם ישראל, הוא המוריד לעולם את מידת ההוד - טהרה פנימית המתפשטת והמתגלה במעגלים חיצוניים בהוד ובהדר.

דוד – המלך המרכזי של עם ישראל. המידות הטובות שנזרעו בנו מהאבות: נצחיות תורתו של משה, הוד כהונתו של אהרון וצדיקותו של יוסף - כולן מתגלמות באישיותו של דוד. דוד מלך ישראל, הנפש המכלילה את כל הכוחות באומה והמסוגלת לאחד בין ניגודי החיים, מבטא את מידת המלכות. "משיח בן דוד" הנו כינוי לעידן העתידי שיביא את העולם כולו לתיקונו, ומסעו של עם ישראל יגיע לסימו.

למה חוגגים סוכות אחרי ראש השנה ויום כיפור

למען ידעו דורותיכם וגו', הנה רבים מקשים למה אנחנו עושים סוכות בתשרי, כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד, היה ראוי לעשותו בניסן, כי בניסן היה תחילת היקף עננים, אמנם יש לומר, לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים, ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן, ומשה ירד ביום הכפורים ובמחרת יום הכפורים ויקהל משה, וצוה על מלאכת המשכן, וזה היה בי"א בתשרי, וכתוב והעם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר עוד ב' ימים, הרי י"ג בתשרי, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ומשקל, ובחמשה עשר התחילו לעשות, ואז חזרו ענני הכבוד, לכן אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי. (הגר"א קול אליהו אמור, הכתב והקבלה ויקרא כג מג)

אחר יום הכפורים חג הסוכות, דכתיב, ויספו עננים בה' שמחה, רומז לחג האסיף שזכו בני ישראל לבחינת ענוה ביום הכפורים, במצות ועניתם, והוא בחינת משה רבינו ע"ה ענוה גדולה מכולם... ואמרו חז"ל, בגסות, אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור, אם כן בסוכות שזוכין בני ישראל למצות סוכה, דחל שם שמים על הסוכה, ואומרים אני והו, וכמו שאין הקב"ה דר עם גסי הרוח, כי כן עננים צריכין דירה מיוחדת... (שפת אמת סוכות תרס"ד)

יש להתבונן במצות סוכה, שאמר הכתוב באספך מגרנך ומיקבך, ואמרו ז"ל (סוכה י"ב) בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר, ומחובר פסול לסכך בו. דהנה החג נקרא חג האסיף, וידוע דכל עניני גשמיים הם משל וצל לעניני רוחניים, ובכן מובן, דכמו בגשמיים, שאז זמן האסיפה מכל תבואות השדה, כן הוא ברוחניים, שכל תורה ומצוות ומעשים טובים שאדם מסגל כל ימות השנה, מתאספין בחג הסוכות. וכמו בגשמיים מקודם מנקין התבואה מן הפסולת ואחר כך מכניסין אותה לאוצר, ואם מכניסה במוץ שלה פטורה מן המעשר... כן הוא ברוחניים, שכל תורה ומצוות ומעשים טובים באם יש בהן איזו מחשבה לא טובה ומחשבת חוץ שאיננה לשם שמים, זה הוא כמו מוץ לתבואה, ואין מכניסין אותה לאוצר השמים. אך בראש השנה ויום הכפורים, שרשעים גמורים נכתבים ונחתמין וכו', ואמר כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה שכמו שרשעים גמורים בכלל, כן הוא בכל פרט בכל איש ואיש ובכל מצוה ומצוה, שכל איש ואיש נדחה חלק הרשע ממנו, וכל מצוה ומצוה נדחה ממנה הפסולת, ובכן מובן, שאחר ראש השנה ויום הכפורים, שהתורה והמצוות ומעשים טובים מתנקים מן הפסולת, היא שעת הכושר להכניסין לאוצר השמים... (שם משמואל סוכות תרע"ב, וראה עוד ערך סוכה לכאן)

תירוץ של הטור: אילו היינו בונים סוכה לאחר הפסח, הגויים היו אומרים שמפני החמה בנינו את הסוכה ולא לשם מצווה. לכן עושים סוכה דווקא בזמן שאנשים נכנסים לבית להוכיח שכל הישיבה בסוכה היא נטו למען קיום מצוות ה'...

תירוץ של חידושי הרי"ם: כתוב "למען ידעו דורותיכם" ולאדם אין דעת אם הוא לא חוזר בתשובה! (זאת ע"פ מאמר חז"ל: "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות" - אין דעת לעובר עבירה, אלא אם כן עשה תשובה), יוצא איפה, שרק לאחר יוה"כ שכולם חזרו בתשובה יכול להתקיים "למען ידעו דורותיכם".

רמז לכך: סוכה ר"ת: ויאמר ה' סלחתי כדברך. רק לאחר שה' סולח ניתן לעשות סוכה.

עוד יבואר על פי זה – מסיים הרבי – מה שחז"ל אמרו כי "מצטער פטור מהסוכה", כי כאשר שרוי אדם בצער, אין לו יישוב הדעת, וכשאינן דעת, חסר ה"למען ידעו"...

צא מדירת קבע

מחשבה - דיבור – מעשה: כמו בכל שינוי שאדם עושה בחייו, גם סדרת חגי תשרי מביאה לידי ביטוי את שלושת השלבים ההכרחיים. ראש השנה הוא חג שעיקרו מחשבה (ראש מלשון מחשבה ולא מלשון ראשית, כי הרי ניסן הוא ראשית השנה, החודש הראשון) – אחרי חשבון הנפש של חודש אלול מגיע הזמן לשאול – מה המטרה שלי לשנה הקרובה. גם כשבונים בית מתחילים קודם כל מתוכניות עבודה. אח"כ מגיע שלב הדיבור – אדם מתחיל להוציא לאור את המחשבה הנכונה ע"י דיבורים נכונים, ואחרי שהחליט בראש השנה איך הוא רוצה שהשנה שלו תראה, הוא מבקש, ע"י תפילה, ועושה תיקון על הפה: מצד אחד לא אוכל ומצד שני רק מבקש סליחה ומתפלל. והנה, הגיע הזמן אחרי שתכננו וביקשנו – להתחיל ליישם – סוכות נקרא זמן המעשה. קבלת השפע בפועל מגיעה לאדם מעצם הישיבה בשמחה בסוכה במשך שבעה ימים, עד הרגע הגדול – שמחת תורה.

כל התהליך המכוון הזה של חגי תשרי, שנמשך 21 ימים, כולו בשמחה, כמאמר הכתוב – "והיית אך שמח", 'אך' בגימטריה = 21, והוא נועד לעזור לאדם להשתנות באמת ולהתחיל מחדש בלי הקבעונות והגבולות שסגרו אותו בד' אמותיו.

צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי – הנה, כמו בכל שינוי שאדם עושה, לא ייתכן שימשך באותם הרגלים קבעוניים שצבר. החלטת לשנות – צא. ולכן, בסיס היציאה מהבית לשבעה ימים של אכילה, לימוד, שינה ומה לא בתוך סוכה היא היציאה מהשגרה הנוחה והמוכרת. כמו שאדם יחליט להפסיק לעשן אבל ימשיך להסתובב עם סיגריות בתיק וילך לאותם בתי קפה ופאבים שבילה בהם עד כה. לא, אומרת התורה, החלטת לשנות – צא.

אז למה דווקא לסוכה? חכמי הקבלה מגלים לנו שעצם המילה צא טומנת בחובה את סוד הסוכה. צא בגימטריה – 91 וגם סוכה היא 91. העניין הוא שלא רק שאני צריך לצאת אלא גם בשמחה. למה? כי אדם שמחליט על שפע חדש בראש השנה, מקבל אותו כבר בסוכות. מי שמחליט במחשבה על שינוי אבל לא שמח עם השינוי הזה – לא יקבל אותו. מחשבה אותיות בשמחה.

מנהגי החג על פי הקבלה – חכמת הקבלה לא מתייחסת לסוכות כאל חג חקלאי ותו לא אלא מראה לנו כמו בכל חג, שלא מדובר על הסטוריה או מצבת זיכרון למשהו שהיה פעם, אלא זהו אותו כח רוחני של החג שחוזר בזמן הזה ממש. הקבלה מלמדת אותנו איך כל מנהג או מצווה בסוכות קשורות לתהליך הזה של השינוי המיוחל.

מה יש במיוחד במצוות סוכה ומה מסמנים ארבעת המינים בעבודה הפנימית שעל כל אחד מאתנו לעשות?

במשנה בפרקי אבות נכתב: "על שלושה דברים העולם קיים - על הדין, על האמת ועל השלום". בחגי תשרי, הפותחים את השנה, אנו עוברים דרך המסע השלם הזה ובונים את עולמנו למשך השנה הקרובה. ראש השנה הוא יום הדין בו "כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרום", יום הכיפורים הוא יום האמת בו אנו נחתמים לשנה הבאה, ואילו בסוכות אנו משלימים את המהלך ובונים "סוכת שלום".

ימי אלול, ראש השנה ויום כיפור מאחורינו. בעיצומם של ימי חשבון הנפש והתשובה יכול היה להיראות שהפשוט והמשמוש במעשינו הם הם תכלית הכל, אולם אז מגיע חג סוכות ומזכיר לנו שחפצי בנייה ויצירה אנחנו, וכי כל ההכנה הזו לא נועדה אלא כדי שנקה ונזכך בתוכנו את הכלים, נצא אל החיים חזקים ומכוונים כדי לפעול בהם ולממש במעשינו את היעוד הפרטי והכללי שלנו ונחשוף את מצבורי השמחה שחבויים בתוכנו ושמחים להתגלות. השאיפה הנעלה ביותר של כל התהליך, אם כך, היא להגיע בסופו של דבר בסוכות אל אותו שלום פנימי וחיצוני מיוחד ולזכות להכיל בתוכנו את האור והשפע שניתנים לנו במהלך שבעת ימי החג.

בנוסף לזאת, כל יום מידי ערב בתפילת ערבית אנחנו מבקשים: "ופרוס עלינו סוכת שלומך ובצל כנפך תסתירנו". כל יום ויום במהלך השנה אנחנו רוצים לחוות את המציאות הרוחנית שתתרחש במהלך השבוע הכי יקר של סוכות, אותה מציאות שהומשלה בתפילה לצפוי לנו בימי הגאולה. אם כך, מה כל כך חשוב ומיוחד בה באותה סוכה שאנחנו מייחלים אליה כל השנה?

ברובד של הפשט הסוכה ביסודה היא זיכרון לחיי אבותינו במדבר, כפי שנכתב: "בְּסֹכֹת - תִּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים... לְמַעַן יִדְעוּ דוֹרֹתֵיכֶם, כִּי בְּסֹכֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (ויקרא כ"ג), וזיכרון לענני הכבוד שליוו את עם ישראל באותו המסע, אולם בעומק הדברים הזיכרון אינו רק זכר היסטורי למאורעות שהתרחשו לפני כמה אלפי שנה, אלא בראש ובראשונה תפקידו להוות שיעור מחנך לחיים של אמונה, אחדות ושימחה ביום-יום של כולנו כאן ועכשיו.

אמונה - רבי שמעון בר יוחאי כתב בספר הזוהר: "כל מי שיושב בסוכה, אוכל בסוכה, ישן בסוכה ונושם את האוויר הקדוש של הסוכה מחדיר בקרבו את בהירות האמונה עד שתהיה דרך חייו". כיצד ייתכן שדווקא הסוכה מעוררת אותנו לאותה אמונה יקרה? התשובה הפשוטה היא שהיציאה מן הבית והכניסה לסוכה למשך שבעה ימים מצביעה על אמונה בה', שהינו מגן, מושיע ופורס חסות. במשך השנה אנו יושבים ספונים בביתנו עם תקרה מעל לראשינו ובאופן סמלי הגג חוצץ בין השמים לבינו, בעוד בסוכות אנו יושבים במבנים ארעיים שאין להם גג אמיתי. בעצם העובדה שהסוכה חייבת להיות נטולת קורת-גג, והסכך אינו אלא "פסולת גורן ויקב", האדם מעמיד את עצמו מבחינת התודעה העצמית תחת חסותו של הקב"ה.

התפיסה המערבית, שעושה כל מאמץ לחדור אל התודעה, הלב והבית שלנו, מנסה לשכנע אותנו שאושר קשור לחפצים שאנו רוכשים ולסממני סטטוס חיצוניים שאנו משיגים, בעוד היהדות מלמדת שמקורו של האושר הוא ברוחניות ותכליתו קשר עם הצדדים הפנימיים של המציאות. בסוכות התורה אומרת לנו: "צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי". אנו עוזבים את בתינו מלאי הרכוש,

מתעלמים מנוחות וממותרות, ונכנסים לעולם הפשוט והרוחני לחלוטין של הסוכה. הסוכה אמנם נעדרת נוחות חומרית, אך עתירת קשר רוחני ומתקיים בה אושר אמיתי. חז"ל מלמדים אותנו בפרקי אבות ש"מרבה נכסים מרבה דאגה", ובלשון עכשווית – "פחות זה יותר". כשאנחנו יוצאים מהבית, עוזבים את מנעמיו הרבים ויושבים בסוכה, אחת המטרות היא להבין שפיתחנו יותר מדי תלות ב"צעצועים הגשמיים" של חיינו ולא במה שאנו תלויים בו באמת – בבורא עולם. הסוכה זה מקום שבו אין שום אחיזה לכל הרדיפה והשאיפה הזאת אחרי ה"עוד" ואחר החומר. היא נראית לא יותר מאשר עוד "חושה" מצויה בסיני, אולם מכילה כל כך הרבה רוחניות, משמעות ועומק.

עצם הישיבה והמגורים במשך שבוע שלם בסוכה ארעית עוזרים לנו לבחון את ההרגלים ואת תבניות החשיבה וההתנהגות שלנו. כשאדם מוותר על המוכר והנוח הוא מתחדש ולומד לבחון את אורחות חייו בשגרה. בסוכות אנחנו מפסיקים לדבר על העבירות, שכן השארנו אותן מאחור ביום כיפור. משנשמטנו "עברה טיפול עשרת אלפים", כעת אנחנו יכולים לבחון האם גם בעשיית המצוות ועשיית הטוב אנחנו מקובעים ופועלים מתוך אוטומט. רבי נחמן אמר ש"אם אני מניח תפילין היום רק מפני שהנחתי אותם אתמול, אין כלל סיבה שאני אעשה אותם... אני רוצה להניח תפילין בכל יום כאילו זו הפעם הראשונה", ואכן יש איכות נדירה בעשיית דבר מה בפעם הראשונה לפני שהוא נהפך ל"מוכר" ו"רגיל". חג סוכות קורה לנו להתחדש ולהתרענן גם בעשיות הטובות שלנו.

עיתויו של החג משמעותי ביותר. לא בכדי הוא נחגג לאחר ראש השנה ויום כיפור. העבירות דומות למחסום-בטון שבולם את הקליטה של התדר האלוקי. כפרת העוונות שלנו ביום הכיפורים הורסת את המחסום, כך שאנו יכולים לחוות קליטה בלתי משובשת של הנוכחות האלוקית. גג הסוכה, שחייב להיות מרווח דיו כדי שנוכל לראות דרכו את כוכבי השמיים, מבטיח קליטה מוחלטת של השכינה.

באופן מופלא, חג סוכות, המכונה גם "חג האסיף", נחגג בזמן בו החקלאים אוספים את תבואתם וכביכול יש להם יותר כסף ואפשרויות חומריות. מטרת הסוכה לבלום את ההשפעות המזיקות המתלוות לשמחת הרכוש המצטבר. תחושת הכסף מצמידה לסיפוק ולשמחה גם נופך לא קטן של גאווה אשר מלטפת את ה"אגו" על הצלחותיו, מיומנותו, מאמציו ומזלו. מבלי להרגיש או להתכוון, מתפתחת גם תחושת בוז והתנשאות כלפי ה"לא מוצלחים" וכלפי אלו "שלא הגיעו", בד בבד עם קינאה כלפי מי שזכה והרוויח יותר. כשאדם חווה את התחושות האלה נזרע הזרע לפירוד בין הבריות. הריחוק בין בני האדם ורדיפת ההישגים החומריים הם השודדים הגדולים של השמחה ובחג הסוכות יש לנו הזדמנות נפלאה להשתחרר במעט מפיתתם.

שבוע של אחדות ורעות - מי שזוכה להכין את עצמו מבחינה פנימית אל החג, זוכה שאותו פרוד ורדיפת ממון, שאנו חווים כל השנה, נעלמים להם בסוכות. חג זה הוא חג של קירבה, אחדות וסולידריות חברתית, ולכן מונח ה"אושפיזין" הוא כה בסיסי ומהותי. בעצם הישיבה בסוכה אנחנו מזמינים בלב שלם ובכוונה אמיתית כל יהודי ויהודי להיכנס ולהתארח אצלנו. מי שמסתובב בחג ברחובות הנכונים יכול לראות אנשים שעוברים ברוח חגיגת של אחווה מסוכה לסוכה, מבקרים זה בסוכתו של זה ובכל ערב מתאספים, רוקדים וחוגגים בצוותא. מאחר וכל הסוכות בעיקרן פשוטות ודומות זו לזו, היכולת "לנכר עיניים" בסוכה מפוארת כמעט ואינו קיים, וכך במשך שבוע שלם מושגות תחושות השוויון והאחוה. מעבר לכך, דפנות הסוכה, העשויות בד דק, מרמזות לנו על כך שהמרחק בין האנשים קטן הרבה יותר מבדר"כ, ובמקום ההסתגרות כמו בשאר ימות השנה

מאחורי קירות בטון ודלתות פלדה, אנחנו נגישים הרבה יותר אחד עבור השני בגשמיות וברוחניות כאחד.

המחלה העיקרית של הדור שלנו, המאופיין אומנם בשפע חומרי גדול, אך יחד עם זה גם בעצבות גדולה, היא הבדידות. אנשים יכולים להיות מוקפים כל היום בעשרות אנשים, ובכל זאת להרגיש לאין להם נפש חיה אחת לפרוק בפניה את הלב ולהיות הם עצמם בלי מסיכות ובלי הצורך לרצות ולמצוא חן. שורש הבעיה מגיע מתכונת האנוכיות והדאגה העצמית המוגזמת תוך התעלמות ממצוקותיהם של הסובבים אותנו. מתוך הכרות עם אופיינו, התורה באה וממש מצווה עלינו לחלוק את השפע שזכינו לו עם כל מי שחפץ בכך, כולל עם הגר היתום והאלמנה שביום יום לא בהכרח קרואים על שולחנו. על כך אמר הרמב"ם: "מי שנועל דלתות ביתו ואוכל ושותה עם בניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי הנפש - אין זו שמחת מצווה, אלא שמחת כירסו".

השימוש בארבעת המינים (לולב, אתרוג, הדס וערבה) גם כן עוזר לנו להתחבר להבנות אלה. כל אחד מהמינים מסמל סוג אחר של יהודי. כדי לקיים את המצווה כל הארבעה צריכים לגעת זה בזה ולהיות מאוחדים באגודה אחת. כשם שארבעת המינים מהווים מבחינת קיום המצווה יחידה אחת ולא ניתן לקיים את המצווה ללא אחד מהם, כך גם כל השכבות המרכיבות את עם ישראל וכל סוגי האנשים המצויים בו משלימים האחד את רעהו. לאתרוג יש טעם וריח. לפירות הדקל (שעליו גדל הלולב) יש טעם אך אין להם ריח. ההדסים מפיקים ריח נעים, אך אין בהם טעם, ואילו ענפי הערבה הם חסרי טעם וריח כאחד. עם ישראל מאגד בתוכו סוגי אנשים שונים - יש העוסקים בתורה, יש העוסקים במעשים טובים, יש העוסקים בתורה ובמעשים טובים, יש העוסקים בתורה ובמעשים טובים ויש, לצערנו, כאלו שאינם מתפנים כלל לעיסוקים רוחניים. על פניו היינו מצפים שהתורה תגיד שיש מקום רק לאותם אנשים עם "התכונות של האתרוג", אולם, למרבה הפלא והיופי, היא אומרת שלכולם יש מקום ושעם ישראל שלם ומושלם רק כשכולם קיימים ובעיקר כשכולם מאוחדים.

מעבר לכל זאת, ארבעת המינים מזכירים לנו את התיקון האישי שעל כל אחד כאדם פרטי ועל כולנו יחד כחברה לעבור - ההדס, שמזכירה במראה שלה עין, קוראת לנו להיות בעלי עין טובה על הזולת ועל המציאות, הערבה, שדומה לפה, קוראת לנו לדבר דיבורים טובים ולהימנע מלשון הרע ורכילות, הלולב בזקיפותו מזכיר לנו להיות זקופי גב ואיתנים, אך יחד עם זאת לא בעלי גאווה, ולבסוף האתרוג, שבצורתו דומה ללב, קורה לנו להיות בעלי לב טוב, אוהב, מבין ורחום.

שמחה - סוכות מכונה ע"י חז"ל "זמן שמחתנו". התורה מציינת ומדגישה במיוחד שעלינו להיות בשמחה בחג זה ועלינו להשרות אווירת שמחה בליבם של כל הסובבים אותנו: "וְשִׂמְחָתָּ בְּחַגְּךָ. אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ, וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ, וְהַלְוִי וְהַגֵּר וְהֵיטוֹם וְהָאֱלֵמִנָּה, אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ... וְהָיִיתָ אִךְ שִׂמְחָ" (דברים ט"ז). הגאון מווילנה טען כי מדובר במצווה הקשה ביותר בתורה, שכן לשמוח שבוע שלם מבלי להפסיק בכך (אך שמח = רק שמח) זה דבר קשה מאוד (במיוחד לנו - יוצאי פולניה...). ניתן להבין כיצד אפשר לצוות עלינו לעשות עשיות פיזיות כשיבה בסוכה וכנענוע ארבעת המינים בעת התפילה, אולם עולה השאלה כיצד ניתן לצוות על בן אדם להיות בשמחה? כאן הגדולה של היהדות - נצטוונו לקיים תורה ומצוות לא מתוך תחושת חוסר ברירה, אלא מתוך רגש של אושר ושמחה. חג סוכות מחייב אותנו להסתכל עמוק פנימה ולעשות סדר בתוך ה"קישקע" כדי להגיע אל אותה שמחה. אם ניתנה לנו מצווה כה ברורה וחשובה משמע שבכוחנו לקיימה!

הרבה אנשים מתבלבלים בין שמחה לבין "מצב רוח טוב" שבא לאחר בילוי מסעיר, אירוע משפחתי מיוחד או אפילו לאחר שקבוצת הכדורגל האהובה עלינו זכתה באליפות. שמחה אמיתית במובן הכי טהור של המילה היא שמחה ש"אינה תלויה בדבר". היא אינה תלויה בהצלחה חיצונית כזו או אחרת, אינה תלויה בכבוד שאנחנו מקבלים, בחופשה השנתית או במשכורת שמנה. שמחה אמיתית קיימת אפילו כשנלקח מאתנו מה או מי שאנחנו אוהבים. הגעה אל שמחה כזו מחייבת להרכין ראש בפני האמת האלוקית ולהבין שהכול בא ממנו ולפיכך הכול לטובה.

כל עוד נדמה לאדם שגורלו נתון בידו, חסרה לו שמחת חיים, מאחר שתדיר הוא חרד מפני הבאות. לעומתו, אין גבול לשמחה של אדם המאמין שהאלוקים הוא האדון על הבריאה, והוא המנווט את דרכו של כל אחד מברואיו בהשגחה פרטית ומדויקת. היציאה החוצה אל מזג האוויר הסתווי והלא יציב והישיבה במבנה ארעי שכל רוח חולפת יכולה למוטט אותו, מחדדים לנו שאנחנו נתונים לחסדיו של הבורא ומזכירים לנו שאנחנו הבנים שלו ושעמנו הוא כרת ברית עולם. יש דבר משמח יותר מלדעת שמי שברא את העולם המופלא הזה ממש אבל ממש רוצה בטובתנו?

בעיית כל הבעיות הינה שהאדם אינו מכיר את מקומו. גם אם יש לו שפע כלכלי, משפחה בריאה וכל טוב, לא תמיד הוא שרוי בשמחה. התחושה שלכל אחד יש מקום ותפקיד ושנחנו רצויים ואהובים כפי שאנחנו (עם כל החסרונות והפגמים) מביאים לשמחה ולשלווה. לכל אדם נגזר משמים תפקיד ייחודי ובלעדי המותאם אך ורק לו בהתאם לשורש נשמתו. אין שני בני אדם שלהם תפקידים זהים. לאחד הוענקו ממרום כישרונות שכליים ולכן תפקידו לעשות חיל בתורה. לעומתו, השני התברך בחוש עסקי מפותח, ועל כן הוא ימצא את עצמו דווקא בעולם העשייה העסקית. אם אכן האדם זוכה למלא את התפקיד הייחודי שהוטל עליו אין לו צורך לקנא באף אחד ואין כל תועלת בחיקוי של הזולת. חובתנו להוציא לפועל את הפוטנציאל שהקב"ה הועיד לכל אחד מאתנו. על פי האמונה היהודית, מתוקף הקדושה המיוחדת של חג הסוכות ומתוקף השמחה, הפשטות ותחושת ה"ביחד" שאנחנו חווים, מתבהר לנו יותר מה תפקידנו ומקומנו בעולם ואנחנו נטענים במוטיבציה ובכוחות לשנה שלמה לממש אותם.

בעומק הדברים – השמחה מושגת ע"י הכרה ברורה במקום האמיתי שלנו והשלמה עם מי שאנחנו. מהבחינה הזו לסכך הסוכה תפקיד רוחני עצום בתהליך כפרת העוונות והגדילה שאנחנו אמורים לעבור. על פי ההלכה, הסכך עשוי, כאמור, מ"פסולת יקב וגורן", כלומר מהפסולת הכי זניחה ובזויה. ביום כיפור התפללנו להסיר מעלינו את כל הפסולת שקיימת בתוכנו, ואילו כאן באופן פלא לא רק שאנחנו משתמשים בפסולת (פסולת פיזית כמשל לזו הרוחנית), אלא אף שמים אותה מעל הראש שלנו! ההסבר למעשה משונה זה פותח לנו צוהר להבנות נפלאות על המשמעות העמוקה של "תשובה" – תשובה אמיתית אינה זניחת החטא והתעלמות מוחלטת מצדדים מסוימים באישיותנו (תהליך זה מתאים לתחילת הדרך בלבד), אלא הבנה וקבלה של מי שאנחנו (עם כל החלקים הפחות יפים ו"טהורים" שבנו), אולם לא על מנת שנשאר מי ומה שאנחנו, אלא על מנת שנמתק את המר ונהפוך דווקא את החיסרון ליתרון. בשפת הרחוב זה נקרא "להפוך את הלימון ללימונד" ובשפת הקבלה "להוציא את ניצוצות הקדושה הטמונים ברע". דווקא בכל מה שפסלנו (לפסול זה מלשון פסולת) בעצמנו ובסובבים אותנו יש פוטנציאל רוחני אדיר. האר"י ז"ל נהג לומר שהאדם יכול למצוא את התשובה לשאלה מה הוא ייעודו בעולם דווקא באותן עשיות שקשות לו ובצדדים באישיותו שהוא היה מעדיף להפטר מהם. אחרי שהתנקינו מעוונותינו ביום כיפור אנחנו יכולים לגשת ממקום רגוע הרבה יותר ולבחון את עצמנו בעיניים אחרות עד שנגלה שאפילו בפסולת ניתן למצוא זהב.

בנוסף לזאת, הסכך בא ללמד אותנו שיעור גדול מאוד על מציאות חיינו בסוכות בפרט ובמשך כל השנה כולה בכלל. על פי ההלכה, כדי שהסכך יהיה כשר הוא חייב ליצור חציצה בניינו לבין האור, כלומר שהחלקים המוצלים יגדלו על אלה החשופים לשמש. בשפת הקבלה "אור" פרושו "תענוג" והרמז בדבר הוא שכמו שהסכך בסוכה יותר מכסה מאשר מגלה, כך גם בחיים, אנו צריכים ליצור חציצה בניינו לבין האור על מנת שהוא חלילה לא ישרוף אותנו ונשכיל לקבל אותו בכלים הנכונים והאפשריים לנו. אם ניקח מהעולם את כל מה שעושה לנו טוב (נשים/גברים, אוכל, כסף, בילויים, וכו') בלי להתנגד ליצרים שישנם בתוכנו ובלי גבול - דווקא נסבול מאותו עודף שפע וכל אור שיכנס לחיינו מבלי שנעשה עליו סכך רק יחשיך את מציאות חיינו. כל המצוות כולן, וודאי מצוות חג הסוכות, באות ללמד אותנו שעל מנת לזכות בשמחה באמת וליהנות מהעולם הזה יש לקחת ממנו את הטוב שלו אך ורק בגבולות הנכונים, הבריאים והמידתיים.

קשר בין היבול לחגים

"שלוש רגלים תחוג לי בשנה את חג המצות למועד חודש האביב וחג הקציר בכורי מעשיך (=שבועות) אשר תזרע בשדה וחג האסיף (=סוכות) בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה".

כתב הרשב"ם: הרי שלשה רגלים תלויים כולם בפירות הארץ אביב (=שהתבואה מתמלאת בו באיביה) וקציר ואסיף, ולפיכך סוכות אף שזמנו בתחילת השנה היהודית מציינת התורה שהוא חל "בצאת השנה", כלומר בסופה של השנה החקלאית (שאח"כ זורעים בחורף).

לכאורה, אין כל קשר בין היבול לחגים. אילו ניתנה התורה לעם שעובד את אדמתו = החי לפי הלוח החקלאי, הדבר היה מובן, אבל התורה ניתנה במדבר סיני לעם שיצא זה עתה מעבודה בחומר ובלבנים, וב-40 השנים הקרובות לא יעבד את האדמה, איך יחוג את החגים? מדוע אם כן הוזכר המועד החקלאי המקביל לאביב, ביכורים ואסיף?

תשובה: הזכרת המועדים החקלאיים באה לעורר אותנו למחשבה להראותינו שהחגים קשורים זה בזה כקשר שבין האביב לבין הביכורים והאסיף, לראות את ההקבלה ביניהם ולהפיק את הלקח ממנה.

כדי להבין זאת נראה את תהליך גידול התבואה: האיכר חרש וזרע, ירדו גשמים וצמחה תבואה. מגיע פסח, התבואה הבשלה ראויה לבהמות. מחכים לשבועות קוצרים אותה, כעת היא ראויה למאכל אדם, אבל עדיין אין מכניסים אותה לבית. חייבת היא לעבור תהליך שהייה בחוץ של כמה חודשים, שהשמש תחמם אותה למרות שהציפורים אוכלים ממנה ועכברים חוגגים, ונמלים לוקחות לחוריהן. זהו תהליך חובה, וזאת למרות שהטל מרטיב אותה, השמש של המחר תייבש אותה שוב. וכל זה למה? כדי שהתבואה תתחסן ותתחזק ותוכל לשרוד את תקופת החורף. אלו שלושת המועדים החקלאיים- הבשלת התבואה, קצירתה ואח"כ איסומה.

והקשר לשלושת הרגלים: בראשית היה הגרעין ממנו יצא עם ישראל- אבות, אברהם יצחק ויעקב. היו כאלו שלא נבטו- ישמעאל ועשו. היו גם כאלו במצרים שבקשו להשאר ולהטמע במצרים ולא רצו להגאל, ומתו בשלושת ימי ההגבלה. בט"ו בניסן- פסח, באה הגאולה. עם ישראל יצא ממצרים עדיין שקוע במ"ט שערי טומאה- ראוי ושווה לבהמות. 50 יום עוברים ומגיע מתן תורה, העם בשל

וראוי להגיע לדרגת אדם בזכות התורה והמצוות (זוהי הסיבה שבפסח מביאים מהשעורים=מאכל בהמה, ובשבועות מהחיטים=מאכל אדם) ובאמת בשבועות הגיעו לפסגה אך לא לשלמות, והראיה- עשו עגל והתלוננו על המן והמים. לכן היה חייב העם לעבור תהליך של התחסנות כשם שהגרעין בתבואה חייב לעבור.

דרך חיים מהנענועים בלולב

מן התורה בעצם זה שנוטלים את ארבעת המינים ומגביהים אותם מקיימים את המצווה, שנאמר (ויקרא כג, מ): "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם". והטעם לכך: "מוליך ומביא – כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד – כדי לעצור טללים רעים". יש נוהגים לעמוד בעת הנענועים כלפי מזרח, ומתחילים לנענע לכיוון מזרח, ומשם פונים לכיוון ימין, ומנענעים לדרום, מערב וצפון, ואח"כ מנענעים למעלה ולמטה (שו"ע תרנא, י). ועל פי מנהג האר"י מנענעים תחילה לצד דרום, ואח"כ צפון, והשלישי למזרח, הרביעי למעלה, החמישי למטה, והשישי לצד מערב.

טעם נוסף אמרו לגבי מצוות הנענועים, שלאחר ימי הדין, בהם עמדנו לפני ה' בתפילה, אנו מתחילים את השנה בשמחה, ונושאים את ארבעת המינים כאותות ניצחון על הצלחת התשובה וההתחברות מחדש את ה' יתברך (מדרש תנחומא אמור כז).

מנענעים ב"הודו" וב"אנא ה' הושיעה נא" משום שנאמר "אז ירננו עצי היער לפני ה'" וגו' וכתוב אח"כ: "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ואמרו הושיענו" (דהי"א ט"ז), כלומר: ירננו בעצי יער כאשר יצאו מלפני ה' זכאים כשבא לשפוט את הארץ, ובמה ירננו? בהודו ואנא ה' הושיעה נא (תוס' סוכה שם ד"ה בהודו).

בחידושי רב"ש מובא: שמנענעים ב"אנא ה' הושיעה נא" ולא ב"אנא ה' הצליחה נא", מפני ששניהם בפסוק אחד, ואין מנענעים שתי פעמים בפסוק אחד.

מסופר שבחור משיבת "פורת יוסף" ניגש אל ראש הישיבה הרב יהודה צדקה זצ"ל וביקש ממנו עצה. הוא מרגיש כי הוא רוצה להצליח יותר בלימוד התורה ולכן, חושב הוא כי כדאי לו לעבור ישיבה, כי כך אולי יתעלה הוא יותר במקום אחר. ענה לו הרב, כי אל לו לעבור ישיבה, אלא, עדיף שיתעלה וימשיך ויתמיד בישיבה זו, כי מצליח הוא בלימודו. ואילו לא היה מצליח בלימודו היה כדאי שיעבור לישיבה אחרת. ונתן לו ראייה לדבר מנטילת ארבעת המינים. כשקוראים את ההלל עם ארבעת המינים ומגיעים ל"אנא ה' הושיעה נא", מנענעים. ואילו ב"אנא ה' הצליחה נא", לא מנענעים, מדוע? כי כשצריך ישועה יש להשתדל ככל האפשר, ואף לנוע כל אחד ממקומו למקום אחר. אך, כשצריך הצלחה, אין לנוע כלל, אלא להמשיך במקום.

מהי המשמעות המיוחדת של חג הסוכות

עתה, מן הראוי, שנתבונן ונבחן יותר, כפי יכולתנו והשגתנו, מהי המשמעות המיוחדת של חג הסוכות.

שלושה רגלים נתן לנו הקדוש ברוך הוא, שלושה ציוני דרך מרכזיים בהתהוותנו לעם, שלושה מועדי מפגש בינינו לבין אבינו אוהבנו - "שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר, בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשִּׁבְעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת..." (דברים טז טז) חג הפסח - "זמן חרותנו". יצאנו ממצרים באותות ובמופתים גדולים, הקב"ה בחר בנו לעם. מציינים אנו את הולדת עם ישראל.

חג השבועות - "זמן מתן תורתנו". יום נשגב וגדול, היום שבו כרתנו ברית עם הקב"ה וקיבלנו את התורה הקדושה. חג הסוכות - "זמן שמחתנו".

ואנו שואלים - לשמחה, מה זו עושה? מהו ציון הדרך, מהו המאורע המיוחד, מהי סיבת המפגש - בחג הסוכות?

"כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי"

נאמר בתורה (ויקרא כג מב-מג): "בַּסֻּכּוֹת תִּשְׁבּוּ שִׁבְעַת יָמִים, כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֹשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת: לְמַעַן יָדְעוּ דַרְתֵּיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

מהן אותן סוכות בהן ישבו עם ישראל בהיותם במדבר, ומדוע כה ראויות הן לציון?

בגמרא (סוכה יא ע"ב) נחלקו התנאים באלו סוכות מדובר. רבי אליעזר אומר: עשה הקב"ה לעם ישראל סוכות של "ענני כבוד" - שבעה עננים שהקיפום מכל צד, שמרו והגינו עליהם מפני סכנות המדבר, ואף הנעימו להם את הדרך. רבי עקיבא אומר: סוכות ממש עשו להם, כדרך הולכי דרכים שעושים לעצמם סוכות להגנה מפני מזג האויר.

בדרך רעיונית, מבארים המפרשים כי למעשה אין כאן מחלוקת בעצם העובדות. גם ענני כבוד הקיפו את עם ישראל במדבר, וגם סוכות ממש עשו בחנייתם במקומות שונים. ואולם הדיון הוא לזכר מה חוגגים את חג הסוכות. נבחן את שני הטעמים, ונראה כי למעשה שניהם משלימים זה את זה לרעיון אחד.

זכר לענני כבוד

דעה אחת - זכר לענני הכבוד, מה המיוחד בעננים אלו? נסים רבים עשה הקדוש ברוך הוא לעם ישראל, ניסים גדולים ועצומים, שינוי כל מערכות הטבע - החל מכך ש"בני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד" - למרות כל הגזירות האכזריות של פרעה ועול השעבוד הקשה. לאחר מכן - עשר המכות, שכל מכה ומכה היא פלא עצום בפני עצמו, ומפליא אף לראות את ההפליה הנפלאה, כיצד פגעה המכה דווקא במצרים ולא בבני ישראל. בהמשך - יציאת מצרים, קריעת ים סוף, טביעת המצרים, אלו ניסים מופלאים! ובמדבר - האכילם ה' לחם מן השמים, והשקם מים חיים מן הסלע! אבל מכל הניסים העצומים הללו - מצוה עלינו לזכור דווקא את "ענני הכבוד" מדוע?

כי מלבד עצם הנס הפלאי שבקיומם של עננים מופלאים אלו, הרי הדגשה מיוחדת יש כאן - "ענני כבוד"! היה בהם גילוי מיוחד של חיבה ואהבה של הקב"ה לעם ישראל. עננים אלו, שהקיפו את עם ישראל מכל צד, הראו איך הקב"ה עוטר ומחבק את בניו אהוביו באהבה עצומה, ועליהם דרשו את

הפסוק (דברים לב י): "יִסְבְּגֶנְהוּ יְבוֹנְנֶהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו... יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקְחֶהוּ יִשְׁאַהוּ עַל אֶבְרָתוֹ". הקב"ה חובק את עמו האהוב תחת כנפיו, ומוליכם באהבה ובחמלה. משגיח עליהם בהשגחה גלויה וקרובה. ובאמת גם הגויים התרגשו והתפעלו דווקא מאותו גילוי חיבה מיוחד שבא לידי ביטוי בענני הכבוד, כמו שנאמר (במדבר יד יד): "וְאָמְרוּ אֵל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת, שְׁמָעוּ כִּי אֲתָה ה' בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה, אֲשֶׁר עִין בְּעֵין נִרְאָה אֲתָה ה' וְעֵנְךָ עִמָּד עֲלֵיהֶם, וּבְעֵמֶד עָנַן אֲתָה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם, וּבְעַמֹּד אֵשׁ לַיְלָה".

זכר לסוכות

דעה שניה - זכר לסוכות ממש, שהקימו עם ישראל. ומה המיוחד בסוכות הללו?

בסוכות אלו רואים אנו את גודל מעלתם של עם ישראל, ואת אהבתם ודבקותם המוחלטת בקב"ה. עם ישראל - בחודשים האחרונים לשהותם במצרים, היו מוקפים בכל טוב, מאומה לא חסר להם. אך כשציוה עליהם הקב"ה לצאת - עשו זאת מיד, בלי היסוס, ואפילו צידה לא לקחו - מלבד מעט בצק, ומצות ומרור שנותרו להם מליל השימורים. כ-3 מיליון אנשים נשים וטף, עזבו את בתיהם ומשכנותיהם ועריהם וכל טוב אשר בהם, והלכו אחר ה' יתברך, אל המדבר הגדול והנורא, נחש שרף ועקרב, מקום אשר אין בו - לא בית ולא צל, לא אוכל ולא מים! ולא שאלו לאן תביאנו, היכן נמצא מחסה משרב ומקור, ומאין יבוא מזוננו. הלכו אחר ה' - ללא שאלות, מתוך אהבה, ובטחון מלא! והקב"ה זוכר להם זאת, כפי שמעיד הנביא (ירמיה ב ב): "כֹּה אָמַר ה', זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֵּת כְּלוּלְתֶיךָ, לְכַתֵּךְ אֶחָרִי בַמִּדְבָר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה".

הלכו עם ישראל אחר ה' יתברך בלב בוטח, והקב"ה אכן הראה להם את נסיו וחסדיו הגדולים. "וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעַמְסֵס סִכְתֵּה" - מרחק של כ-120 ק"מ, מהלך שלושה ימים של אדם בינוני, ואילו הם הגיעו מרעמסס לסוכות באותו יום, בשעה קלה, עם נשיהם וטפם וכל הרכוש הכבד שלקחו עמם! אמנם ישבו בסוכות - אך ה' דאג לכל מחסורם! ללמדך שכל ההולך בדרך ה' ושם עליו מבטחו, אין הקב"ה עוזבו, ומראה לו את נפלאותיו.

מפני זה נצטוונו לעשות סוכות דוגמתן, כדי שיתגלה ויתפרסם מתוך מצות הסוכות גודל מעלתן של ישראל במדבר, שהיו הולכים עם כובד האנשים והנשים והטף במקום שהוא אשר אין בטבע האדם לחיות בו, והוא שהעיד הכתוב: ארץ ציה ושממה, לא מקום זרע ותאנה וגפן. והלכו שם ארבעים שנה, וחיו בניסים תמידיים: מן, שליו, באר מים, ובגדיהם לא בלו ולא חסרו דבר, וישבו שם בסוכות שעשו להם להגן עליהם מפני הקור בחורף... (כד הקמח, רבנו בחיי, רמב"ן ויקרא כג מג)

מצטער פטור מן הסוכה

במסכת עבודה זרה (דף ג) מסופר כי לעתיד לבוא פונים אומות העולם אל הקב"ה ומבקשים ממנו הזדמנות נוספת לקיים את מצוות התורה (כדי ליטול שכר על קיומן, כמבואר בהמשך האגדה). בתגובה לבקשה זו אומר להם הקב"ה: "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת?"; ובכל זאת, הקב"ה נענה לבקשתם ונותן להם הזדמנות שנייה לקיים מצווה קלה היא מצוות הסוכה, ובלשון הגמרא: "אף על פי כן מצווה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה".

הגמרא שואלת מדוע הקב"ה קורא למצוות הסוכה מצווה קלה; והיא מתרצת זאת בכך שאין בה חסרון כיס. כלומר, שהיא אינה מצריכה הוצאה כספית מרובה. כאן יש רמז לכך שאומות העולם ביקשו לקיים את המצוות כדי לקבל שכר, וממילא מצוות הסוכה נתפסה בעיניהם כמצווה קלה, היות שאינה פוגעת בשכר.

אומות העולם נענו מיד לאתגר, ו"מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו". אך לאחר מכן כאשר הקב"ה מקדיר עליהם חמה כמו בתקופת תמוז (וקשה שהייה בסוכה מחמת החום הכבד) הם בועטים בסוכה ויוצאים ממנה – "וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא".

הגמרא מציינת שאין בהבאת החום הכבד משום הפליה לרעה של האומות, שכן פעמים יש שהחום הכבד של תקופת תמוז נמשך עד חג סוכות וממילא גם כשישראל נמצאים בסוכה "יש להם צער".

לבסוף מקשה הגמרא ושואלת הרי "אמר רבא: מצטער פטור מן הסוכה", ומכאן עולה כי האומות נהגו כשורה שעה שיצאו מן הסוכה, שהרי הם הצטערו עקב החום הכבד, ולכן היו פטורים ממנה; והיא מתרצת: "נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי". כלומר: נכון שהמצטער פטור מן הסוכה, אבל למה לבעוט בה?

הרעיון העומד ביסודה של אגדה זו הוא, שאין לאומות העולם חפץ בקיום המצוות, וממילא כאשר הם נתקלים בקושי מסוים בקיומה של מצווה הם בועטים בה. כנגד זה, ישראל חפצים לעשות את רצון ה' (לקיים את המצוות), ולפיכך אף אם לא הצליחו לקיים את המצווה – מחמת חום, קור או כל קושי אחר – אין הם בועטים בה, אלא הם מצטערים על כך שלא עלה בידם לקיימה. רצונם של ישראל לקיים את מצוות ה' מתבטא אפוא בצערם עקב אי ההצלחה במימוש רצון זה.

דבריו של רבא "מצטער פטור מן הסוכה" מלמדים כי כאשר אדם מצטער עקב השהות בסוכה הוא פטור ממנה (ראה גם רש"י על סוכה כו: "מצטער – שהסוכה מצערתו"). אך בהקשר הנוכחי דומה כי הם באים גם ללמד שהאדם מישראל מצטער על כך שלא עלה בידו לקיים את המצווה.

וכך כותב הרב חרל"פ (מי מרום ז', עמ' קעג-קעד): "ועל כן לעתיד יטענו אומות העולם כלום כפית עלינו הר כגיגית... לאמור שגם בישראל לא היה ברצון חלילה, אולם תבוא ההוראה על זה מבעיטתם בסוכה, להורות שאין להם כל חשק למצוה ואינם מצטערים על מה שהגיעו לפטור, שמצטער פטור מן הסוכה, בניגוד לישראל דלא בעיטי במצוות חלילה, ומצטערים על שנפטרו מהמצוות".

ההנחה היא אפוא שהאדם מישראל רוצה ללכת בדרך הישר ולקיים את מצוות ה' (ראה בעניין זה גם את דברי הרמב"ם בהלכות גירושין ב, כ). אכן, לא תמיד מצליחים לממש את הרצון הטוב: לעתים יש גורמים חיצוניים המפריעים למימוש הרצון (כגון חום כבד בעת השהות בסוכה), ולעתים יש כישלונות ונפילות בעבודת ה'. עם זאת, גדולתם של ישראל נבחנת בכך שאף כאשר לא עולה בידם לקיים את המצוות (או כאשר הם נכשלים בעבירות) הם מצטערים על כך, ולא בועטים בציווי ה'. לכן 'המצטער פטור מן הסוכה' – המצטער אמנם פטור ממצוות הסוכה; אך מעלתו נעוצה ברצונו לקיים את המצווה, ובצערם על ההחמצה.

על ערכו הרב של הרצון להיות טוב, כותב הרב קוק (באורות התשובה טז, ג) את הדברים הבאים: "בעת שבכל לב ובכל נפש רוצה האדם בעומק של חפץ אדיר להיות הולך בתום וביושר, להיות צדיק פועל צדקות, להיות ישר הולך נכוחות... אע"פ שהדרכים המעשיים אינם עדיין כלל סלולים

לפניו, ואבני נגף הם מלאים, אבל הרצון להיות טוב זהו רוח גן עדן אלהים, המנשב בנשמה וממלא אותה אושר אין קץ

חג הסוכות - זכר לענני הכבוד

שאלה: מדוע דוקא ענני כבוד? הרי היו ניסים כמו המן והבאר? מדוע לזכרם לא עושים שום חג? תירוץ: המן- בזכות משה. באר- בזכות מרים. ענני כבוד- בזכות אהרון. ומכיון שהחג מסמל אחדות וזה בא לידי ביטוי בכמה מישורים:

1. יציאה מהבית אל הרחוב- לצאת מהמקום שלי אל היהודים שבחוץ.
 2. הזמנת אושפיזין בכל יום וכן אורחים מזדמנים לסוכה שלנו.
 3. 4 המינים כשאוגדים אותם מסמלים הם את 4 השכבות בעם ישראל, ומכאן שכולנו כאגודה=אחדות, זוהי מהותו של עם ישראל.
- לכן דווקא לזכר ענני הכבוד חוגגים את חג הסוכות, שהם זכר לאהרון הכהן שהוא סמל האחדות: "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"

מדוע לא עושים זכר למן ולבאר?

כיון שהמן והבאר היו לאותה שעה, ואילו העננים הם לדורות ולומדים מהם לקח: אנו לומדים מענני הכבוד את ההסתפקות במועט. כשם שביציאת מצרים נשאר עם אותם הבגדים והעננים כבסו להם "נעלך לא בלתי מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה"- והם לא ביקשו נעליים חדשות. בנוסף, מענני הכבוד עם ישראל הזדכך בכל יום עד לקבלת התורה, שכן לא רק כבסו את בגדיהם אלא גם את הזוהמה שהייתה בהם (ולכן מי שיצא מענני הכבוד נפגע ע"י עמלק, לא הייתה הגנה מחוץ לעננים). וזוהי בדיוק המשמעות של המעבר לסוכה - דירת ארעי, ואדם צריך בכל זאת לקחת את כל כליו הנאים ושולחנו ולהביאם לסוכה, דבר המרגיל את האדם לחשוב שגם הזמן המועט שהוא יושב בסוכה הרי היא חשובה בעיניו כזמן רב. זוהי ההכנה שצריך לעשות כל אחד ואחד שה' מחל לו, להבין שכאן בעולם הזה הכל זמני, ובכל זאת צריך הוא להכין ולהביא את המקסימום לחשוב שהזמן הקצר שהוא בעולם הזה חשוב בעיניו כזמן ארוך. לכן דווקא סוכה זכר לענני כבוד ולא המן והבאר, שאין בהם לקח לדורות.

מדוע סוכות הוא זמן שמחתנו

סוכות הוא זמן שמחתנו מהסיבות הבאות:

1. נצטוונו "ושמחת בחגך והיית אך שמח". ואף שגם בשבועות מצינו "ושמחת לפני ה' אלוקיך", מכל מקום אין זה דומה מפני שפסוק זה עוסק בחג השבועות ומשמע ממנו שהמצווה לשמוח לפני ה'- שבית המקדש קיים דווקא.

2. מעבר לשמחה בשבועות ובפסח יש לזכור בהם את מעלת הימים שבהם הם חלים. בפסח- זמן חרותינו, שבועות- זמן מתן תורתנו. לעומת זאת, סוכות חל בימים שאין בהם כל זכר לנס או למאורע קדום, ואת השמחה אנחנו גורמים כשאנו בונים את הסוכה - זכר לענני הכבוד. לכן דווקא סוכות מכונה זמן שמחתנו.

3. בסוכות כבוד החג ניכר בין ביום ובין בלילה, בגלל מצוות ישיבה בסוכה שאנו חייבים בכל שעות היום והלילה לשבת- "כעין תדורו", ולכן הוא נקרא זמן שמחתנו. מה שאין כן בשאר החגים שאין בהנהגתם שינוי מבדיל בינם לבין שאר ימות השנה.

סוכות- כדי לשמוח צריך ענווה

"והיית אך שמח"- שמחה בחג, "ושמחת בחגך" מדברת דווקא על חג סוכות (כל מקום בתורה שנאמר חג ללא שם זהו חג הסוכות) איך אני יכול להיות שמח ועוד שיכריחו אותי לשמוח?!

מדוע בן אדם עצוב? כי הוא חושב שהכל מגיע לו - מתגאה. אדם שמבין שהוא כלום תמיד שמח.

אדמו"ר מאמשרוב: "והיית אך שמח"- אם תמעיט את עצמך (אך ורק באים למעט) ממילא תהיה שמח...

הגאון מוילנא: על הפסוק "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו": אם ניקח את האותיות שנמצאות לימין המילה 'לב': ל-כ, ב-א = אך, מי שממעיט עצמו חכם, תמיד בשמחה. ואם ניקח את האותיות השמאליות למילה 'לב': ל-מ, ב-ג = גם (גם בא לרבות) מי שהוא מרבה את עצמו כסיל, תמיד שרוי הוא בעצבות.

חג הסוכות- מצוות החג מורות על עזרה הדדית

יוה"כ איננו מסיים את החתימה לשנה טובה. עלינו להמתין לגמר החתימה בהושענא רבה. כשם שהשופט חותם את גזר הדין עדיין צריכים להמתין שמזכירות בית המשפט תאשר ותסיים את החתימה.

מדוע יש להמתין להושענא רבה? איזו הדרכה עלינו ללמוד מסוכות? איזה לקח חיים מלמד חג סוכות על מנת שנזכה להיחתם לשנה טובה ומבורכת? ודאי שהלקח צפון בחג הסוכות שהוא מגשר בין יוה"כ להושענא רבה בחג ובהלכותיו: הסוכה, ארבעת המינים מצוות השמחה. הן חג הסוכות הוא זמן שמחתנו - "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך והלוי והגר והיתום והאלמנה... והיית אך שמח". כשנתבונן נראה שיש מכנה משותף בכל מצוות החג כחוט השני והוא: הקשר לזולת וההתחברות עם הכלל:

בסוכות נאמר: "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" (ויקרא כג, מב) והגמ' במסכת סוכה כז: אומרת: מלמד שכל ישראל ראויים לשבת בסוכה אחת.

התורה מצווה: צא מדירתך הפרטית האישית לדירת ארעי, שמדרך הטבע משתמשים בה כמה יחדיו עד שכל ישראל יישבו בצוותא בסוכת עורו של לוי (ב"ב עה.).

הלולב מאגד בתוכו את כל שדרות העם - מבעלי התורה והמצוות המלאים טעם וריח, ועד אלו שאין בהם טעם וריח, וכולם חייבים להיות ביחד. באין ערבה, גם האתרוג לא ניטל = אחדות מלאה.

השמחה: גם בה נצטוונו לשמח את ה-ארבעה של הקב"ה- גר, יתום, אלמנה, והלוי. כנגד ארבעה שלנו- בנך, בתך, עבדך ואמתך. ולשמח אותם עד כמה שאפשר...

ועוד, הרי בכלל איך יכול האדם לשמוח לבדו באין איש עמו. ומה כל זה בא לרמוז?

ביוה"כ ערכנו חשבון נפש, מאזן של מצוות מול עבירות, והקב"ה אומר: הכל נכון, אבל דעו כי האדם לא לעצמו נברא אלא להועיל לאחרים בכל מה שיוכל. בזאת תבחנו אם תצאו מחממת הדירה שלכם, אם תדעו לאגוד את כל העם באגודה אחת, אם תשכילו לשמוח יחדיו ולשמח את אלו שזקוקים לקורטוב שמחה, אזי מובטחת חתימה טובה.

לא לחינם בחג זה מקריבים 70 פרים לשלומם של 70 אומות העולם, להועיל לאחרים במעגל הכי רחב.

זה הלקח: לצאת מה"קונכייה" ולראות מי זקוק לנו ולמי אנו יכולים להועיל.

אורחים בחג

במסכת שבת (דף קלג.) נאמר: "זה א-לי ואנוהו"-התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה, ציצית נאה... אבא שאול אומר: "ואנוהו" הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום, אף אתה היה חנון ורחום.

מסביר הגאון רבי יהודה אסאד זצ"ל את דברי הגמרא הנ"ל כך: כשאדם מישראל מכין לעצמו סוכה נאה, ומהדר וקונה אתרוג נאה בדמים יקרים, הוא עלול לחשוב שכבר קיים את מצוות "ואנוהו" בשלמות. לכן, בא אבא שאול ומלמד אותנו כי אין די בכך, אלא, עיקר מצוות "ואנוהו" היא להיות דומה לקב"ה, מה הוא חנון ורחום, אף עלינו להיות רחומים וחנונים. ומשום כך, נפסק להלכה בשו"ע שהמנהג להרבות בצדקה והכנסת אורחים בערב חג הסוכות!

במסכת עבודה זרה מסופר כי לעתיד לבוא יבואו אומות העולם בטענה כי גם הם רוצים לקיים את מצוות התורה, אומר להם הקב"ה מצווה קלה יש לי וסכה שמה, מיד הולך כל אחד ואחד ועושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מוציא את החמה כבתקופת תמוז, מיד כל אחד ואחד בועט בסוכתו ויוצא.

מדוע? – שואל ר' משה מקוברין זצ"ל – עושים הגויים את סוכתם דווקא בראש הגג ולא בחצר? אלא - תירץ הרב: הגויים רוצים להבטיח שאורחים לא יבואו לסוכותיהם משום כך, בונים הם את הסוכה דווקא על ראש הגג... מי כמוך ישראל?

למה בסוכות אמרו חכמים "המצטער פטור מן הסוכה"

היכן נשמע במצוות התורה שמצטער פטור מן המצווה? נהפוך הוא- לפום צערא אגרא?

והשאלה מתעצמת לדברי האומרים שה' ביקש שנשב בסוכה לאחר יוה"כ, שבמידה ונגזר עלינו גלות תהיה זו (=השבוע של סוכות) כנגדה. ואם כך הוא, גדלה השאלה: הרי כל עניינה של הגלות הוא צער ואילו כאן המצטער פטור?

להבנת השאלה מסופר שר' חיים עוזר לא הרגיש טוב בסוכות, וכשבא אליו אחד הרבנים ביקשו ללכת לסוכה. ומכיון שהוא מצטער הוא פטור, אבל האורח חייב לכן שיילך לסוכה. לאחר כמה דקות הגיע ר' חיים לסוכה. שאל אותו הרב: הרי אמרת שאתה מצטער ופטור? ענה לו ר' חיים: אני פטור מן הסוכה, אך כרגע יש לי הכנסת אורחים ובזה אין דין של מצטער...

אם כך, מדוע יש דין של מצטער דווקא בסוכות?

תירוץ: כל מטרת הישיבה בסוכה היא "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים". בני ישראל יצאו ממצרים לגלות של 40 שנה. כיצד נראתה הגלות הזו? מים לא חסרו להם - "במחוקק במשענותם", מן ניתן להם מן השמיים וטעמו בו כל מה שרק רצו. העננים הגנו עליהם מכל צרה- באמת היתה זו גלות, אך אף אחד לא הצטער בה, אפילו את הבגדים כבסו העננים ומכיון שהסיבה היא "למען ידעו דורותיכם" אזי אסור להצטער מן הסוכה כי כך באמת היה ביציאת מצרים- אף אחד לא הצטער, ורק ע"י כך שלא יהיה צער אפשר להודות לה' ולעשות תשובה מאהבה, ולהפוך את הזדונות לזכויות.

צילא דמהימנותא = להסתופף בצילו של ה', ולכן שמים קישוטים בסוכה כי גם כך היה במדבר: ה' הזמין להם עצים ולזכר זה אין מצטער בסוכות (באר יוסף)

סיפורים ומשלים

והשיאנו את ברכת מועדיך

היה נגר מבוגר שהחליט לפרוש מעבודתו. הוא פנה למעסיק שלו, ותיאר תוכניותיו לפרוש מעסקי בניית הבתים במטרה ליהנות ולבלות במחיצת אשתו ומשפחתו המורחבת. למרות הצער הכרוך בהפסד הכנסה, הוא הסביר כי זה הצעד הנכון עבורו. המעסיק שהצטער מאד למשמע בקשת העובד המצטיין שלו, ביקש ממנו כטובה אישית לבנות רק עוד בית אחד נוסף. הנגר הסכים, אך לא היה קשה להבחין, שליבו יוצא אל החופש והוא לא מרוכז בעבודה. הוא השתמש בחומרים פשוטים והעבודה בכללותה הייתה באיכות נמוכה. זו בפירוש לא הייתה הדרך לחתום קריירה של מצוינות. כאשר סיים הנגר את מלאכתו, הגיע המעסיק אל הבית, העניק לנגר מפתח לדלת הכניסה ואמר: "זה הבית שלך, זו המתנה שאני נותן לך". הנגר המזועזע אמר בקול שקט: "לו רק הייתי יודע שהבית הזה מיועד לי, הייתי עושה הכל בצורה אחרת".

לפעמים אנחנו ניגשים למצוות בגישה של: 'זה מה שהקב"ה אמר אז אני עושה', ועושים את זה בחצי כח. אנחנו צריכים להבין שמכל חג אנחנו יוצאים עם שקים של דברים לכל השנה, כל חג ממלאים שק אחר.

בכל יו"ט אנחנו אומרים בתפילה: "והשיאנו את ברכת מועדיך", מה זה 'והשיאנו'?

פירוש ראשון זה מלשון 'משא' תעמיס אותנו בברכת מועדיך לכל השנה. פירוש שני זה מלשון 'משיאין משואות' תדליק אותנו באש רוחנית מהחג הזה לכל השנה. ברגע שנבין שזה בשבילנו נתייחס להכל אחרת. בסוכות חוץ משקים של שמחה, אתה אוסף שמירה לכל השנה, הסוכה זה צלא דמיהמנותא, מי שיושב בסוכה יש לו סגולה לשמירה עליונה.

כדברי השפת אמת (סוכות תרל"ב): "ח' ימי החג נותנים חיים לכל ימי השנה".

גן עדן או ישיבה בסוכה

חג הסוכות התקרב ובא ואתרוג עדיין לא היה בנמצא. בכל ברדיצ'ב כולה לא היה אפילו אתרוג אחד. אפילו זקני העיר לא זכרו מחסור כזה באתרוג שבלעדיו אי אפשר לקיים מצוות ארבעת המינים בחג הסוכות. רבי לוי יצחק, הצדיק מברדיצ'ב, הצטער צער רב על העדרו של אתרוג מעירו לקראת חג הסוכות. הוא שלח שליחים לארבע כנפות הארץ וציווה עליהם לחפש אתרוג בכל מחיר. כאשר העלו השליחים חרס, ביקש אותם רבי לוי יצחק שיארבו ליהודים עוברי דרכים ואם ימצא אצל מישהו אתרוג, ישדלו אותו למוכרו בדמים מרובים, או לפחות להסכים ולבלות את חג הסוכות בברדיצ'ב ולזכות בכך את בני העיר במצוות ארבעת המינים. ואכן, באחד הימים נמצא יהודי שהיה בדרכו לביתו אחרי נדודים רבים וברשותו היה אתרוג מהודר. יחד עם לולב, הדסים וערבות "סט" שלם שבני ברדיצ'ב היו נותנים כל הון שבעולם כדי לרוכשו. השליחים שאלו את היהודי אם הוא מוכן למכור להם את ארבעת המינים והם לא יעמדו אתו על המקח אלא ישלמו לו כמה שרק יבקש מהם. היהודי סרב בתוקף, באומרו כי האתרוג אינו למכירה. בלית ברירה הפצירו בו השליחים שיואיל לפחות לעשות את חג הסוכות בעירם, והם יתייחסו אליו כאל אורח חשוב מאוד, המזכה את כל העיר במצווה הגדולה. אולם היהודי השיב להם כי אין באפשרותו להענות לבקשתם, מכיוון שלא היה בביתו זה זמן רב ועז רצונו לבלות את החג בחברת אשתו וילדיו. כאשר כלו כל הקיצין, הצליחו השליחים לשכנע אותו לפחות להיכנס אל הצדיק מברדיצ'ב.

רבי לוי יצחק ניסה להשפיע עליו שישאר לחג והסביר לו, איזו זכות גדולה תהיה זו בשבילו לזכות את כל הקהילה הגדולה במצוות ארבעת המינים. כאשר התברר כי הדברים נופלים על אוזניים אטומות, אמר לו הצדיק: "אם תשאר כאן לחג הסוכות אני מבטיח לך כי תהיה אתי במחיצתי, בגן עדן".

להבטחה זו לא עמד ביהודי הכח לסרב, והוא הסכים להשאר בברדיצ'ב לחג ולתת לכל בני הקהילה לברך על האתרוג שלו. מיד סידרו ליהודי האורח אכסניה מכובדת והבשורה הטובה כי הנה יש אתרוג לחג נפוצה חיש מהר והעיר ברדיצ'ב צהלה ושמחה.

בלילה הראשון של סוכות, אחרי תפילת ערבית, כאשר היהודי האורח בקש להיכנס לסוכתו של בעל האכסניה שלו, לקדש על היין ולברך "לישב בסוכה", הוא הופתע לראות, כי לא מרשים לו להיכנס לסוכה. הוא ביקש ודרש ותבע במפגיע, אך כל זה היה ללא הועיל. בעל-הבית סירב להרשות לו להיכנס לסוכה. מה הוא יכל לעשות? כמובן, הוא יכל לעשות קידוש בבית. אבל איזה יהודי יוותר על קידוש בסוכה, שלא לדבר על אכילה בסוכה ובפרט בלילה הראשון של החג?

כשראה שלא יעזרו לו כל טענות ומענות, פנה היהודי שלנו אל סוכת השכן בחצר הסמוכה. הוא ביקש להתלונן באזניו של בעל האכסניה שלו ולבקש רשות לעשות קידוש ולאכול כזית בסוכה, אולם גם שכן זה סרב לתת לו להכנס וכמוהו גם השכנים האחרים. מבולבל ומיואש רץ היהודי שלנו אל רבי לוי יצחק, הצדיק מברדיצ'ב. הוא הבין כי כנראה היתה זו הוראה של הצדיק שלא יתנו לו להכנס לאף סוכה בעיר. כשדמעות עומדות בעיניו התלונן היהודי באזני הצדיק, כי הנה מסרבים לתת לו להכנס אף לסוכה אחת בעיר, והרי זה עוול, שלא נשמע כמוהו. "וכי כך משלמים לי בעד הטובה שעשיתי שהסכמתי להשאר כאן לחג להתגלגל בבתי זרים במקום להיות בביתי עם משפחתי כדי לזכות את בני העיר בברכת ארבעת המינים – ולבסוף לא נותנים לי לקיים את מצוות הישיבה בסוכה?" התלונן.

הצדיק מברדיצ'ב ניסה להרגיע את היהודי: "אין דבר. אם אין אתרוג – אי-אפשר לברך עליו, ואם אין סוכה – פטורים ממצווה זו".

"הרבי בוודאי צוחק ממני" השתומם היהודי. "מה הפירוש אין סוכה? יש בעיר סוכות רבות, רק שלא נותנים לי להכנס לתוכן. הכל הייתי נותן על-מנת שיתנו לי להיכנס ולקיים את מצוות ישיבה בסוכה".

"אם תוותר לי על ההבטחה שנתתי לך בדבר חלקך בגן-עדן, אדאג לך שיתנו לך להיכנס לסוכה" השיב הצדיק בנחת. תנאי זה בלבד את היהודי שלנו. הוא החל חוכך בדעתו ונראה היה בעליל שקשה לו להחליט. הנסיון שהעומד בפניו היה גדול: האם לוותר על הבטחה להיות במחיצתו של הצדיק? או שמא כדאי לוותר על מצוות הסוכה, הכל למען גן-עדן בעולם הבא? לאחר שהוא שקל בדעתו שעה ארוכה החליט היהודי שלנו לוותר על ההבטחה כדי שיוכל לקיים מצוות הישיבה בסוכה. הוא הודיע על כך לרבי לוי יצחק מברדיצ'ב, שחייך בחיך אבהי ואמר לו: "כעת, שויתרת על ההבטחה, אני חוזר ומבטיח לך אותה שוב. כל מה שרציתי הוא שתזכה בחלקך בעולם הבא בזכות ולא בחסד. כיוון שגילית מסירות נפש כה רבה בשביל קיום מצוות הישיבה בסוכה, הרווחת את חלקך בגן-עדן ומעתה הוא נתון לך כדת וכדין".

סיפור נפלא על רבי מרדכי מנשכיז זצ"ל המלמד מהם סדרי העדיפויות כאשר מזדמן לאדם קיום מצוות גמילות חסד אל מול הידור מצווה...

בספר של הרב ברונשטיין מובא סיפור:

מסופר על הצדיק רבי מרדכי מנשכיז שהיה כל ימיו עני ואביון אולם במשך כל ימות השנה היה חוסך לחם מפיו ואוסף פרוטה לפרוטה וכאשר הגיע ערב חג הסוכות היה רוכש בכסף שחסך אתרוג מהודר. והנה, שנה אחת עלה בידיו לחסוך סכום גדול יותר מכל שנה ומשום כך פנה בערב החג בשמחה רבה לעבר השוק כדי לקנות אתרוג מהודר. לפתע ראה רבי מרדכי בצידי הדרך יושב יהודי וממרר בבכי. "מדוע אתה בוכה?" שאל הרבי. "צרה גדולה באה עלי" - השיב האיש - "עגלון אני והנה הבוקר לפתע נפל סוסי ומת ואני נותרתי ללא סוס וללא פרנסה משום כך אני בוכה". הוציא רבי מרדכי את צרור מעותיו מכיסו ומבלי לחשוב נתנם ליהודי ואמר: "הא לך יהודי יקר לך וקנה לך סוס חדש".

חזר רבי מרדכי לביתו כשהוא שמח ומאושר שאלו אותו: "היכן האתרוג?" "השנה איני קונה אתרוג!" השיב רבי מרדכי.

"אינך קונה?" - הוסיפו ושאלו - "וכי על מה תברך?"

"בשנה זו" - השיב רבי מרדכי - "יברכו כל בני ישראל על אתרוג ואילו אני - יברך על סוס".

לשלוט על הכעס

מספר הרב ברונשטיין על רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב זצ"ל :

עני מרוד היה רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב זצ"ל והפרנסה לא הייתה מצוייה בביתו. שנה אחת בערב חג הסוכות לא נמצא בידו כסף לקניית אתרוג כבכול שנה. מה עשה? תפילין מהודרות היה לו בביתו ירושה מאביו הגדול המגיד מדרוהוביץ מכר רבי יחיאל את התפילין ובכסף שקיבל תמורתן קנה אתרוג מהודר. שמח וטוב לב חזר רבי יחיאל מיכל לביתו. "מדוע אתה כל כך שמח?" שאלה אשתו "והרי בבית אין פת לחם?" ראי נא - ביקש רבי יחיאל מיכל מרעיתו תוך שהוא מציג את האתרוג המהודר - "בגלל האתרוג הנפלא שזימן לי ה' אנ אני כה שמח". "ומנין לקחת כסף לקנות אתרוג כה נאה?" שאלה אשתו.

"מכרתי את התפילין שירשתי מאבי ובכסף רכשתי את האתרוג".

מה??? - נדהמה אשתו - מכרת את התפילין? בשביל אתרוג? בתנועה מהירה חטפה אשתו את האתרוג נשכה בכעסה את הפיטם וזרקה את האתרוג על הארץ. הביט רבי יחיאל מיכל באתרוג הפסול המתגולל על הארץ... וחשב בליבו: "הרי, תפילין כבר אין לי וגם אתרוג אין לי מה מבקש היצר הרע ממני? שאכעס? לא ולא! לא אסכים שיכשיל אותי במידת הכעס"...

עוד באותו לילה נגלה לרבי יחיאל מיכל אביו בחלומו ואמר לו: "דע לך בני שכאשר מכרת את התפילין המהודרות כדי לקנות אתרוג עשה מעשה זה רעש גדול בשמיים. אולם כאשר כבשת את כעסך עורר הדבר רעש רב יותר".

חג סוכות - הסוכה שהצילה

סוכה נפלה היתה לו לרבי דוד מלעלוב סוכת פלאים ממש, אשר הייתה עשויה עצים מגולפים בסימניהם של שנים עשרה השבטים. בכל שנה באו רבים מבני ירושלים בימי חול המועד לחזות בסוכתו הנפלאה של רבי דוד. שנה אחת עברה השמועה מפה לאוזן: השנה בנה רבי דוד סוכה רגילה! מה היום מיומיים? מדוע? - שאלו איש את רעהו - מדוע השנה לא בנה רבי דוד את הסוכה המפארת כמידי שנה? לאיש לא הייתה תשובה לכך ורבי דוד עצמו לא היה מוכן להשיב ושאר הדבר בגדר תעלומה.

עד שבמקרה נודע הדבר מפיו של חייט עני... חייט עני היה ר' זלמן מתגורר היה בצריף רעוע מט לפול בקצה העיר ובבית אין כל. שנה אחת הגיע חורף קשה רוחות עזות נשבו בחוץ ובבית פנימה

קור עז. מפאת הקור חלה בנו בדלקת ראות קשה. הרופא שבא לראות את הילד נפעם ממצב הבית הדל ואמר: דעו לכם אליכם לחמם את הבית! הדליקו אש בתנור אם לא תעשו כן - מצבו של הילד יחמיר. מה אעשה? - חשב ר' זלמן בליבו - מהיכן אקח כסף כדי לקנות עצי הסקה כדי לחמם את הבית? לפתע נכנסה מחשבה בליבו: שמא אלך לרבי דוד אולי יעזור לי, התעטף רבי זלמן במעילו המרופט והלך ברוח הסוערת לביתו של רבי דוד. מה רצונך ר' זלמן? - שאל רבי דוד - מדוע זה באת אלי בלילה כה סוער? עזור נא לי רבי - אמר ר' זלמן - בני חולה בדלקת ראות וזקוק אני לכסף כדי לקנות עצי הסקה לחמם את ביתי הקר. שמע רבי דוד את צרתו של החייט ומצחו נחרש קמטים. לפתע אורו עיניו. המתן - כך אמר - כסף אולם אין לי אבל עצים יש לי.

נטל רבי דוד המסור וניסר את עצי הסוכה שבביתו ערם אותם לערמה גדולה והניחם לפני ר' זלמן.

הא לך - אמר רבי דוד - חמם את הבית וה' ישלח רפואה שלימה לבנך. וכך היה.

ראשון לחשבון עוונות

מעשה המובא במדרש תנחומא (פרשת אמור סימן כב): במדינה שהצטבר לה חוב גדול של מס למלך, שלח המלך כמה פעמים לגבותו, אך הם לא שלמו, כי היה החוב גדול.

מה עשה המלך? אמר לבני פלטרין שלו: עמדו ונלך אליהם. עד שהם הולכים כברת דרך, שמעו זאת בני המדינה. מה עשו? התחילו גדולי המדינה יוצאים לקראת המלך, אמר להם מי אתם, אמרו לו בני מדינה פלונית אנו, אמר להם ומה אתם מבקשים, אמרו לו בבקשה ממך עשה עמנו חסד לפנים משורת הדין למחול לנו על החוב, כי אין בידינו מה ליתן. אמר להם: בשבילכם אני מוותר לכם על שלישי מהחוב. המשיך המלך בדרך, והנה יצאו חיילי המדינה לקדמו, אמר להם מי אתם, אמרו לו בני המדינה פלונית, אנא אין לנו לשלם, בבקשה ממך תרחם עלינו, אמר להם: בשבילכם אני מניח עוד שלישי. עד שהוא מהלך עוד, יצאו כל בני המדינה אליו גדולים וקטנים, אמר להם מה אתם מבקשים, אמרו לו: אדוננו המלך, אין לנו כוח ליתן מה שאנו חייבים לך, אמר להם: בשבילכם אני מניח הכל, אבל מכאן ואילך חשבון חדש הוא.

כך הוא הנמשל: המלך - זה מלך מלכי המלכים הקב"ה ישתבח שמו, בני המדינה אלו ישראל שעשו עוונות במשך השנה. בערב ראש השנה החסידים מתענים, והקב"ה מוחל שלישי מעוונותינו, ומראש השנה ועד יום הכפורים, הבינונים מתענים והקב"ה מוחל עוד שלישי מעוונותינו. וביום הכיפורים כל ישראל מתענים ומבקשים רחמים אנשים ונשים וטף, והקב"ה מוחל לנו הכל, שנאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'", מה ישראל עושים, נוטלים לולביהם ביו"ט ראשון של סוכות, ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה, והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם, ואומר להם: הרי ויתרתי לכם את כל עונותיכם אבל מעכשיו הוא ראש חשבון, לכן כתוב: "ולקחתם לכם ביום הראשון" - ראשון לחשבון עונות.

יש קשר הדוק בין הימים הנוראים לסוכות, שהרי החיתום נעשה רק בהושענא רבה ואומרים בו סליחות כשם שאומרים ביו"ט. ומדוע יש קשר? ומהו הקשר?

יבואר על פי משל:

כפרי אחד הגיע לעיר וראה אנשים מסתובבים כשעל ידם תלוי צינור. הוא הוקסם משלל הצבעים שיש לכל מוט וחשק אף הוא באחד כזה. נכנס לחנות ושאל את המוכר: מה טיבם של המוטות הללו? ענה המוכר: למוט הזה קוראים: "מטרייה" והוא מגן מפני גשם ומטר. נדהם הכפרי ואמר: "וכי באמת זוהי תעודת ביטוח מפני הגשם?" לא, צחק בעל החנות, אין היא מגינה מפני נזקי גשמים אלא ראה, כי אנשים מסתובבים איתה למקרה שירד גשם. עדיין הזוהר של ההמצאה קסם לכפרי, קנה אחת וחזר לכפרו להראות לכל חבריו כיצד מוגן הוא מפני הגשם. נדהמו חבריו - "הכיצד מוט זה יגן מפני הגשם?" התפלאו. צריך לשאתו ואז הוא מגן!

לאחר כמה ימים החל גשם עז ניתך ארצה. כולם חיכו לראות כיצד יגן המוט על בעליו, והכפרי מיודענו יצא כשהמוט תלוי על ידו ושב על עקבותיו רטוב עד לשד עצמותיו לקול צחוקם של חבריו. כעוס חזר לעיר של המוכר: רמאי! הפלתי בפח! התריס לעברו. המוכר הבין מיד וצחק צחוק גדול: "הלכת עם מטרייה סגורה ונרטבת?! הן מטרייה סגורה אין בה מועיל. יש לפתחה ולחסות תחתיה ואז אין נרטבים".

כן הוא הנמשל:

לאחר ר"ה ויוה"כ וההתעלות הרוחנית אומר הקב"ה - אם אתם רוצים לזכות בהגנתי על חייכם, בריאותכם ורכושכם ומשפחתכם- עליכם לפתוח את המטרייה ולחסות תחת צילה כל העת, להתגורר בצילא דמהימנותא בסוכה.

הושענא רבה- "אבינו אתה"

שאל הצדיק ר' שמואל מסלונים: "מה הטעם שאנו אומרים: "אנא ה' הושיעה נא", ולאחר מכן אומרים: "הושע נא והושיעה נא", ולבסוף מוסיפים ואומרים: "אנא קל נא הושע נא והושיעה נא אבינו אתה?"

משל למה הדבר דומה: בן מלך אחד הכעיס את אביו, עד שגירשו המלך מהארמון ולא רצה לראות את פניו. התחבר בן המלך לקבוצת עניים ריקים ופוחזים. עמם דר ואיתם התרועע. עד שלמים היה נראה כמותם ולא ניכר היה עליו כי בן מלך הוא. כעבור ימים ושנים חש בן המלך געגועים אל אביו ואל ביתו וחיפש תחבולות שונות כיצד יוכל לפנות אל המלך, כי אין לבוא אל חצר המלך בלבוש שק. מנהגו של המלך היה לייחד זמן קבוע, בו היה מקבל כל עני ואביון והיה מסייע להם בנדבת יד נאה. החליט בן המלך לנצל זמן זה ולבוא גם הוא כאחד העם. הגיע השעה היעודה ניצב בן המלך בתוך ההמון הממתין לפני פתח הארמון וחיכה בסבלנות לתורו. כשהגיע הנסיך לאביו לא הכירו אביו, ולכן נתן לו מתת כפי שנתן לכל אחד מהבאים. "עני" זה לא קיבל את המתנה וסירב לזוז ממקומו. הבין המלך כי עני זה מצפה ליותר, נכמרו רחמיו והכפיל לו מתנתו. אך גם בפעם הזו לא מש אותו עני ממקומו. כשראו זאת שומרי המלך, חמתם בערה בהם, וכמעט שפגעו בעני זה. אולם, המלך סימן להם שימיתו מעט. ואז פנה המלך בשאלה לאותו עני: "אמור לי, מדוע אינך מרוצה ממתנתך שקיבלת?"

כששמע בן המלך את אביו, לא יכל להתאפק יותר וזעק: "אבי אתה! האסתפק במתנה זעומה?"

זזהו בדיוק הנמשל: בתחילה אנו מבקשים מעט, ולאחר מכן מוסיפים עוד, עד שלבסוף אנו זועקים:
"אבינו אתה"

אם נכנסים לסוכה ה' צריך למחול לנו!

מסופר על רבי שכאשר בא אליו עגל והסתופף תחת מעילו לאחר שברח מן השחיטה, אמר לו רבי:
"זיל כי לכך נוצרת!" ומן השמיים כעסו עליו ו-13 שנה סבל ייסורי שיניים קשים מאוד.

שאלה: מדוע? הרי באמת לשחיטה נוצר הכבש?

תירוץ: נכון, מגיע לו להישחט אבל אם הוא בא אליך מתחת למעיל אתה צריך לרחם עליו!

כן הוא הנמשל: אנחנו באים ומסתופפים תחת הסוכה של הקב"ה למרות שיצאנו חייבים בדין לאחר
יום הכיפורים וצריכים שחיטה (=חייבים מיתה) בכל זאת אם באנו להסתופף תחת צילה
דמהימנותא - ה' צריך למחול לנו!

מהו ה"הדר" שבאתרוג

בכל מצווה ומצווה – אמר הבעש"ט – חשובה הכוונה! צריך האדם לחשוב בליבו האם מכוון הוא
לכבוד שמים בלבד ולא לשם כבוד או כל כוונה אחרת.

למשל, אדם מחפש אתרוג מהודר לחג הסוכות, עליו לבדוק את עצמו, האם קונהו בכוונה אמיתית
לשם שמים? או שמא, לכבוד עצמו, להתפאר בפני עם ועדה על אתרוגו הנפלא?. ומצא לכך רמז
לדבר בספר תהילים הוא מה שכתוב: אל תבואני רגל גאוה – ר"ת "אתרג". הבעיה הגדולה במידת
הגאוה שהאדם שוכח מיהירות את המצוות שבין אדם למקום, ובפרט את אלו שבין אדם לחברו...

החפץ חיים המשיל את המשל הבא:

איש כפרי אחד, נבער מדעת, נסע לעיר לפני חג הסוכות לקנות אצל סוחר ירא וחרד אתרוג מהודר
בשביל חתנו המופלג. כשחזר לביתו עם אתרוג מהודר ביותר באמתחתו, פגש בו שכן אחד, בור
ועם הארץ כמותו, מבני הכפרים הסמוכים אליו. התפאר לפניו הכפרי על האתרוג המהודר אשר
רכש עבור חתנו התלמיד חכם. השכן שנצרך לאתרוג מהודר לחתנו אף הוא, רקח עסקה והפציר
בחברו שייתן לו חצי אתרוג בעד כסף מלא... נענה הכפרי לבקשתו, והאתרוג חולק לשניים
בבערותם... החצי האחד נתן לשכנו ואת החצי השני צרר בצרורו והביא לחתנו בארשת סיפוק
ושמחה. התרגז החתן על חצי האתרוג שהביא לו ואמר כי הוא ראוי להשליכו לציפורים! מדוע
תכעס – שאל הכפרי – הרי אני בעצמי שמעתי מפי המוכר ירא השמיים שבחים מפולגים על
האתרוג, על שיא הידורו, והרי במיטב כספי שילמתי עליו? הלוואי והיית מביא לי אתרוג פשוט אבל,
שלם – אמר החתן במרירות – מאשר חצי אתרוג מהודר שבמהודרים, אך, פסול לגמרי...

כך גם הוא הנמשל:

ישנם אנשים המהדרים במצוות שבין אדם למקום, אך, מזלזלים מאד במצוות שבין אדם לחברו. או להיפך, הרי אלו בבחינת אתרוג מהודר החצוי לשניים. מוטב היה, אם לא היו מהדרים כל כך אבל היו שלמים ומקיימים את שני סוגי המצוות: הן בין אדם למקום, והן בין אדם לחברו.

דירת ארעי מביאה שמחה

עושים סוכת ארעי כדי להבין ששום דבר כאן לא שלנו, וכשאדם אין לו הרי הוא יכול לשמוח...

משל למה הדבר דומה:

מלך חלה בדכאון, ורופא אמר לו שהוא צריך ללבוש חולצה של אדם מאושר בעולם הזה. חיפש אצל עשירים, וכל אחד התוודה שאין לו אושר בחיים. עושר לא שווה אושר. והנה לבסוף מצאו רועה עני ש"מצהיר" שאין כמוהו המאושר באדם. התלהבו שליחי המלך ובקשו את חולצתו, אך התברר שאין לו חולצה. אמר להם הרועה: "אילו הייתה לי חולצה לא הייתי המאושר באדם".

נמשל:

רק הרגשה של ארעיות יכולה להביא אושר ושמחה, ואת זה ניתן לעשות אך ורק בחג הסוכות בדירת ארעי.

רעיון:

"עצביהם כסף וזהב מעשי ידי אדם" כל העצבים של האדם באים כתוצאה מזה שהוא חושב שכסף וזהב זה מעשה ידי אדם ולא מאת הקב"ה.

הושענא רבה- הושענא למענך אלוקינו

מהו ה"למענך"?

ר' משה טייטלבוים מסביר את פירושה של תחינה זו בדרך משל:

במדינה אחת חי מלך גדול ששלט ביד רמה על מדינות רבות. יושב היה המלך בארמונו ומשם ניהל את כל עסקי הממלכה בתבונה וברחמים. יום אחד נתפרסם כרוז, כי המלך חפץ להיטיב עם קהל נתיניו ומשום כך, עומד הוא לצאת לעיר רחוקה ולשהות בה חודש ימים. בזמן זה יקבל המלך את האזרחים, ישמע לקול מבוקשם ויקשיב לכל צורכיהם. כל אדם הזקוק לדבר מה יוכל לבוא באותם ימים ולשאול מהמלך ככל העולה על ליבו. וכך היה, המלך הגיע עם פמלייתו והשתכן בטירתו, וכל אחד הגיע בתורו לבקש על צרכיו. כעבור חודש, עבר שוב כרוז המבשר על עזיבתו של המלך, ולכן, מי שמעוניין עדיין לא מאוחר לבקש משאלתו. ביום האחרון בעת המלך עומד לשוב אל ביתו, הגיע אדם כשהוא מתנשף ומתנשם בכבודות וביקש לדבר עם המלך בדחיפות. המלך כעס עליו מאד ושאלו: "היכן היית עד עכשיו?", מדוע זה התעצלת וחיכית עד לרגע בו אני כבר עוזב עם כרכרתי?

ענה לו האיש באמת ובתמים: "אל נא תכעס עלי, שכן אינני כשאר האנשים, כולם באו אליך כדי לבקש בעד עצמם ואילו אני באתי לבקש בקשה בעד המלך וטובתו". מיד נהפך כעסו של המלך לטובה וציווה לתת לו מלא חופניים מטבעות זהב כפרס על נאמנותו למלך.

כך גם הוא הנמשל: הקב"ה נמצא וקרוב אלינו בכל הימים הנוראים, כמו שאמר: "דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב", וכן בחג הסוכות שנאמר: "כי יצפני בסכה". כל אדם יכול לשאול ולבקש על עצמו ככל אשר יעלה על רוחו. ביום זה האחרון, יום הושענא רבה, בו ה' המלך מצוי וקרוב לנו, אנו מתעוררים ובאים לשער המלך בבקשה. האין זו בוושה להגיע ביום האחרון?, מדוע זה התעצלנו להגיע? משום כך, אנו אומרים: "הושע נא למענך אלוקינו הושע נא", הבקשה שיש בפינו אינה אלא: "למענך אלוקינו"...

זכות במצות צדקה

היה זה היום הראשון של חג הסוכות, בעיר ליזנסק – בבית מדרשו של הצדיק המפורסם רבי אלימלך. בבית המדרש הורגשה אורית חג, כשרבי אלימלך ניצב לפני העמוד והחל לומר את ההלל. אך היה משהו בלתי רגיל בהתנהגותו של הרבי השנה. מדוע הוא הפסיק בפתאומיות את הנענועים של האתרוג והלולב? ומדוע לא היתה התפילה כימים ימימה? היה ברור כי משהו מטריד את מנוחתו של הרבי. משהו שלא נותן לו מנוח.

מיד עם סיום התפילה נחפז רבי אלימלך אל אחיו, רבי זושא, שבא לבלות את החג יחד אתו ואמר לו: "בוא ותעזור לי למצוא את האתרוג הממלא את כל בית-הכנסת בריח של גן עדן". השניים הלכו מספסל לספסל, מאיש אל איש, עד שעברו את כל בית המדרש והגיעו אל אחת הפינות האחוריות, שם עמד אדם פשוט למראה, שקוע בהרהורים. "זהו זה!" קרא רבי אלימלך בשמחה. "בבקשה ידיד יקר, אמור נא לי מי אתה וכיצד השגת את האתרוג הנפלא שברשותך". האיש, מופתע מהשאלה הבלתי צפויה השיב לאיטו כשהוא בוחר את המילים בקפדנות: "עם כל הכבוד לך רבי, זהו סיפור ארוך. התרצה לשמוע את הסיפור כולו?" "בוודאי! אני בטוח שיהיה זה סיפור הראוי להישמע" השיב הרבי.

"ובכן" החל הזר את סיפורו, "שמי הוא אורי ואני בא מן העיר סטרליסק. מאז ומתמיד היתה מצוות נטילת הלולב והאתרוג חביבה עלי, וכך, למרות שאני אדם עני, אני משתדל לרכוש אתרוג יפה ומהודר בכל שנה. אשתי עוזרת לי בפרנסת הבית ועובדת כטבחית, ואילו אנכי מלמד בעיר סמוכה. מחצית משכרי אני מוציא לצרכי הבית, ואילו בחצי השני אני רוכש אתרוג בלמברג. כדי שלא לבזבז כסף על הנסיעה לשם, אני הולך ברגל. גם השנה הייתי בדרכי ללמברג ובכיסוי 50 זהובים, אותם הקדשתי למטרת רכישת אתרוג. בדרך עצרתי בפונדק כדי לשתות משהו ולנוח קצת. הואיל והיתה זו שעת מנחה, נעמדתי באחת הפינות והתפללתי מנחה. "כאשר הייתי באמצע תפילת "שמונה עשרה", שמעתי לפתע צעקה נוראה ולאחריה אנחות וגניחות של מישהו שנמצא כנראה בצרה גדולה. באופן אינסטיקטיבי הרגשתי, כי האדם הנתון בצרה הוא יהודי, אם כי אי-אפשר היה לשמוע ממנו אף מילה ברורה אחת. מהרתי לסיים את תפילתי כדי לראות מה הענינים וכמה אפשר לעזור לאיש הנתון בצרה. נתגלתה לפני דמות של אדם נרגש ונרגז, לבוש בבגדי אכרים ומחזיק בידו שוט בו הוא נפנף בהתרגשות גדולה. "התברר לי, כי האיש הינו בעל עגלה יהודי עני, נשוי לאשה ואב למספר ילדים, שבקושי רב מוציא את פרנסתו מהובלת אנשים בעגלה

הרתומה לסוס צנום אחד. עתה קרה לאיש אסון נורא: סוסו כרע תחתיו לפתע, התמוטט ומת. ככל הנראה סיים הסוס המסכן את ה"קריירה" שלו לתמיד, ועתה – צעק בעל העגלה במר נפשו – לא נותר לו, אלא לתלות את עצמו על עץ ולגמור את חייו, באשר בלי הסוס נשבר מטה לחמו ואין לו יותר מה לעשות בעולם הזה.

"לא יכולתי לראות את הסבל והיאוש הנשקפים מעיני היהודי הפשוט ונסיתי לנחמו. אמרתי לו, כי אסור לו לשכוח כי בורא העולם יכול לעזור לו במצוקתו, ככל שהיא נראית לו חמורה ונטולת פתרון. גם בעל הפונדק ריחם על האיש ואמר לו, כי הוא מוכן למכור לו ב-50 זהובים סוס מצויין, השווה 80 זהובים, רק כדי לעזור לו לצאת מן המיצר." בעל העגלה מיאן להתנחם ואמר כי אין לו בכיס אפילו 5 אגורות, על אחת כמה וכמה 50 זהובים, וכי מי שמציע לו לקנות סוס ב-50 זהובים עושה ממנו צחוק. "הרגשתי באותו רגע, כי אין אני יכול להמשיך ולהחזיק בכיסי את 50 הזהובים השמורים עמי לקניית אתרוג בלמברג, שעה שלפני עומד יהודי שכל חייו תלויים בכך. שאלתי, איפוא, את בעל הפונדק מהו המחיר הסופי שבו הוא מוכן למכור את הסוס? בעל הפונדק הביט בי בפליאה כמי שלא מאמין למשמע אוזניו ואמר, כי אם אשלם לו מיד ובמזומנים, הוא מוכן לתת את הסוס ב-45 זהובים, אולם אף פרוטה לא פחות. "מיד הוצאתי את הכסף מכיסי ושקלתי לידי בעל הפונדק 45 זהובים. בעל העגלה, שהביט בנו כשעיניו כמעט יוצאות מחוריהן, הביט בנו בתדהמה מוחלטת. הוא לא היה מסוגל להוציא מילה מפיו ושמתנו היתה בלתי ניתנת לתיאור. "אתה רואה" אמרתי לו, "אפילו במצב שנראה חסר כל תקוה, בורא העולם יכול לעזור לך". הוא מיהר עם הפונדקאי כדי לרתום את הסוס לעגלה שעמדה תקועה ביער. "מיד כשהם הלכו מהרתי לאסוף את חפצי וללכת, כי לא רציתי להיות "קרבן" לרגשי התודה העולים על גדותיהם של בעל העגלה המאושר. כך הגעתי ללמברג, כשבכיסי חמשת הזהובים הנותרים. מובן מאליו, כי במצב החדש נאלצתי להסתפק בקניית אתרוג כשר, אך פשוט למראה ולא מהודר כפי שהייתי רגיל תמיד. מובן מאליו, כי בסכום זה לא קיבלתי משהו מיוחד במינו. בכל השנים היה האתרוג שלי בעיר האתרוג היפה והמהודר ביותר והרבה אנשים היו רגילים לבוא אלי ולברך עליו. אולם השנה פשוט התביישתי ללכת הביתה עם אתרוג כה פשוט ובהסכמת אשתי באתי הנה, לליזנסק, מקום שאיש אינו מכיר אותי, כך שאיני צריך להתבייש" סיים אורי את סיפורו.

"אבל רבי אורי!" קרא רבי אלימלך. "האתרוג שלך אכן מיוחד במינו! רק עכשיו אני מבין מדוע יש לאתרוג שלך ריח של גן עדן! הבה ואספר לך את המשך הסיפור: כאשר בעל העגלה אותו הצלת ממצבו הנואש, הרהר במה שאירע עמו, הוא הגיע למסקנה שאתה היית לא אחר מאשר אליהו הנביא בדמות אדם, אותו שלח האלוקים כדי לעזור לו במצוקתו. "כשהגיע למסקנה זו, הוא חיפש דרך להביע את רגשי תודתו לבורא העולם. אך בעל העגלה המסכן אינו יודע לקרוא, כך שלא היה מסוגל לבטא את רגשותיו בתפילה. הוא ייגע, איפוא, את מוחו הפשוט, כדי למצוא איזו דרך הולמת להבעת תודתו. בסופו של דבר הוא לקח לידו את השוט שלו, הניף אותו אל על, נפנף בו בכל כחו וקרא בקול גדול: "ריבונו של עולם! אני אוהב אותך כל כך! אני אוהב אותך יותר מאשר את אשתי וילדי! מה אוכל לעשות כדי לשכנע אותך באהבתי אליך? אצליף בשוט שבידי לכבודך, כאות וכסמל לאהבתי!" ובאומרו זאת, הניף בעל העגלה את השוט והצליף בו באויר שלש פעמים. "היה זה באחד מימי עשרת ימי תשובה שבין ראש השנה ליום כיפור. ביום כיפור ישב הקב"ה בבית דין של מעלה והאזין לתפילות היום הקדוש. אותה שעה היה רבי לוי יצחק מברדיצ'ב, סגורם של ישראל, דוחף קרון מלא מצוות שעשו היהודים במשך השנה, אל שערי השמים. ברגע האחרון הופיע השטן והפריע לו בכך שזרע בדרך עברות שעברו בני ישראל במשך השנה, כך שרבי לוי יצחק נתקע שם

ולא הצליח להתקדם הלאה. אחי, רבי זוסיא ואני עצמי, נתנו לו כתף, כדי לעזור בדחיפת הקרון קדימה, אולם כל זה היה לשוא, גם המאמצים המשותפים של שלשתנו עלו בתוהו. "לפתע נשמע רעש מוזר ואת האויר פילח קול צליפת השוט, שוטו של בעל העגלה. הקול הפך לקרן אור בעל עוצמה אדירה, שהאיר את כל היקום עד למעלה, בשמי השמים. אפשר היה לראות את המלאכים ואת כל הצדיקים יושבים מסביב, משבחים ומפארים לה' וכאשר נשמע קולו של בעל העגלה, שהצהיר על אהבתו לה' בעודו מצליף בשוט, ענו כולם ואמרו: "אשרי המלך שעבדיו משבחים לו כך!" "באותו רגע הופיע המלאך מיכאל כשהוא מוביל אחריו סוס ואחריו את בעל העגלה עם השוט ביד. המלאך מיכאל רתם את הסוס לקרון המלא מצוות ובעל העגלה הצליף בשוטו. וראה זה פלא: הקרון זינק קדימה, דהר על פני כל עוונות בית ישראל שחסמו קודם לכן את הדרך והגיע הישר אל כיסא הכבוד. ה' מלך מלכי המלכים, קיבל אותו בחסד וברחמים ומיד קם מכסא הדין וישב על כסא הרחמים. כך נחתמה שנה טובה ומאושרת לכל בית ישראל".

סיים רבי אלימלך את סיפורו, והוסיף: "ואתה ר' אורי היקר, ראה נא כי כל זה בא בזכותך, בזכות מעשה החסד שעשית. לך הביתה והיה למנהיג בישראל. תנהג את עדתך ברמה, כי הוכחת שהנך ראוי לכך. אולם לפני שאתה הולך, תרשה נא לי לברך על האתרוג המופלא שלך".

ואותו אורי, התפרסם לימים כ"השרף" – רבי אורי מסטרליסק, זכרו יגן עלינו.

פרפראות וחידושים

- ובחג נידונים על שהם מבזים בנטילת ידים, ועל שהם מזלזלים במקואות ובטהרות, שהם מים, ועל כן נדונים על המים, דהיינו על ענין המים. (זהר חדש בראשית תקצה)

- כיון שהמקטרג הלך במנחה ההיא, ונפרד מהם, רוצה הקב"ה לשמוח עם בניו, מה כתוב, ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית וגו' על כן קרא שם המקום סכות, כיון שישבו ישראל בסוכות הרי ניצולו מן המקטרג, והקב"ה שמח בבניו, אשרי חלקם בעולם הזה ובעולם הבא. (זוהר אמור רכג)

- בסוכות תשבו שבעת ימים וגו', מצוה זו היא לישוב בסוכה והרי העמדנו, שהוא כדי להראות שישראל יושבים בסוד האמונה, (שהוא סוד צל סוכה), בלי יראה כלל מקטרוגים, כי המקטרג כבר נפרד מהם, (ביום הכפורים, על ידי השעיר לעזאזל), וכל מי שהוא בסוד האמונה יושב בסוכה, כמו שהעמדנו, שכתוב, כל האזרח בישראל ישבו בסכות, מי שהוא בסוד האמונה, ומזרע ושוורש של ישראל ישבו בסכות, וסוד הזה מובא בכמה מקומות. (זוהר אמור רסח)

- כתב וסכה תהיה לצל יומם (ישעיה ד'), א"ר לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, הקב"ה מסוך עליו מן המזיקים, שכן הוא אומר באברתו יסך לך (תהלים צ"א). דבר אחר כל מי שמקיים

מצות סוכה הקב"ה מושיבו בסוכה של לויתן לעתיד לבא, שנאמר התמלא בסוכת עורו ובצלצל דגים ראשו (איוב מ'), ובשעה שיהיו הצדיקים בסוכת עורו של לויתן, ויאמר הקב"ה כל מי שעשה מצות רגילות יבא ויאכל מראשו, מיד באים וניכרים עליו, שנאמר יכרו עליו חברים (איוב מ')... (מדרשים לחג הסוכות)

- בסכות תשבו שבעת ימים - נגד שבעת ענני כבוד. וכנגד שבעת הימים שישראל יושבין בסוכות זוכין לז' חופות, ואלו הן, ענן, עשן, נוגה, אש, להבה, כבוד שכינה, וסוכת לויתן. וציוה לעשות סוכה בתחילת החורף, שאם היו עושים אותם בקיץ לא היה ניכר, אלא היה נראה שעושין אותן לצל. (בעל הטורים ויקרא כג מב)

- ולהעיר לאדם על זה באה מצות סוכה בזמן הזה אחר אסיפת גורן ויקב בארץ ישראל, כמו שנאמר, באספך מגרנך ומיקבך, לפי שבזמן הזה הוא זמן בעיטה לכל, שהאוצרות מלאים כל טוב, והאדם כבר נאסף לעיר ומטיח את גגו ומחזק בדק ביתו להשמר בו מזרם וממטר ומרוח ושאר פגעים, לפיכך צוה לצאת מביתו החזק וישב בסוכה, כדי שיתעורר וישים מבטחו בשם יתברך, ויתן אל לבו, כי כל הטוב שהגיע אליו מן היוצא בשדה, הכל בא לו ברצון השם, ועל זה רמזו לעשותה מפסולת גורן ויקב, לזכר זה שאסף הפירות לאכול והפסולת לסכך בתתו מטר בעתו. ויזכור, שכל שמירת גופו וכל אשר לו מאת השי"ת, ולא יבטח באשר לו... (מנורת המאור נר ג כלל ד, חלק ו פרק א)

- ומה שאמר להם מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, אף על גב דמשמע שבא לתת טעם למה בחר במצוה זאת ולא במצוה אחרת, אבל טעם שבחר במצוה זאת הוא דבר מופלג, וזה כי הם אומרים שהם ראויים אל התורה השכלית הבלתי טבעית, ולכך אומרים המצוה שהיא מורה על שהאדם יוצא מטבעו היא מצות סוכה, שהאדם יוצא מבית שהוא בית טבעי, ויוצא לשבת בסוכה, ובודאי דירת ארעי הוא, כי האדם כאשר יוצא מדירתו הטבעית, אז האדם אין דירתו בתחתונים כמו שהיה קודם, ומפני כך עושה האדם סוכה עליו, כפי אשר האדם הוא יושב בצל עליונים, ודבר זה הוא דירת עראי, כי אין לאדם שם דירת קבע, לפיכך אמר להם שאם הם ראויים לתורה, אז יש להם לקיים מצות סוכה, לצאת מדירת קבע שהיא דירה טבעית, ולישב בצל סוכה. ומפני כי כאשר הוציאו ממצרים ההוצאה היתה שלא בטבע ומנהג של עולם, אומר הכתוב, (ויקרא כ"ג) כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים, כי לא היו ראויים לשבת בבית שהוא דירת טבע, רק בסוכות שהוא יציאה מן דירת הטבע, כמו שהיה בזמן ההוא תחת רשות הקב"ה ובצלו, כך יעשה סוכות לא דירת בית שהוא דירה טבעית, והטבעי הוא גשמי והוא נבדל מן השי"ת, שהוא בלתי גשמי... (מהר"ל חידושי אגדות עבודה זרה ב ב)

- ובזה הרמז יתבארו דיני דפנות של סוכה, מצוה מן המובחר ד' דפנות, רומזות לד' חומות שזכרתי, תשובה תפלה צדקה תורה, ונגד זה ס' דסכה הסובבת ומקפת כל צד, אמנם יש בישראל

שאינם בני תורה ולא יש לב להבין, נמצא הם מחזיקים בג' דפנות, שהם ג' חומות תשובה תפלה צדקה, נגד זה כ"ף דתיבת סכה, הסובבת ג' רוחות, אמנם לפעמים יש שלא יוכלו להחזיק אף בג', כי אינם בעלי תורה, וגם עניים שלא יוכלו ליתן צדקה, אזי יחזיקו בשני דפנות, שהם שני חומות, תשובה ותפלה, שזה יוכל לקיים כל איש ישראל, ועוד שלישיית משהו, דהיינו ליתן דבר מועט... נגד זה אות ה' מן סכה, שהיא ב' דפנות שלמות ושלישיית משהו, ולזה ההלכה שנים כהלכתן והשלישית משהו. (של"ה בית הגדול ממי"ן סמכי"ן)

- ענין הסוכה והלולב הוא, כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל, מלבד תועלתם בגשמיות, שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות, והוא כמו שעל ידי העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד, נבדלים מכל העמים ומנושאים ומנוטלים מן העולם הזה עצמו, ועליונים ממש על כל גויי הארץ, ודבר זה נעשה בשעתו לישראל, להגיע אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו יתברך ומקיף כל צדיק מישראל, ומבדילו מכל שאר בני האדם, ומנשאו למעלה מהם, ומשימו עליון על כלם, ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה... (רמח"ל דרך ה' חלק ד פרק ח ב)

- וכתוב ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית וגו', דיש מחלוקת בש"ס אי סוכה דירת קבע או דירת ארעי, וכולם דברי אלקים חיים, כי במצות הסוכה יש ב' הבחינות, הכנעת הגוף להיות דירתו בעולם הזה ארעי, וגם יש קדושה בסוכה, אשר הנשמה מתגברת ונעשית קבע, כמו שכתבנו לעיל, כי בכל מצוה יש ב' בחינות הנ"ל... ולכן במצות סוכה לאנשים גדולים ויחידים הוא דירת קבע, כמו שכתוב ויבן לו בית, אבל למקנהו עשה סוכות, הרמז לאנשים פשוטים כמונו שיש לנו מלחמות הגוף, מצות סוכה שלנו להכניע הגוף ולהיות עולם הזה דירת ארעי, כנ"ל, על כן קרא שם המקום סוכות, שכן הלכה דירת ארעי בעינין, דהלכה כרבים. (שפת אמת בראשית וישלח תרל"ג)

- בסוכות תשבו וגו' למען ידעו דורותיכם וגו', הענין הוא, דכתיב ואשא אתכם על כנפי נשרים, פירש רש"י, שנאמר על שנאספו בשעה אחת מרעמסס לסוכות, פירוש שאינו על פי הטבע, איך שנהפכו בשעה אחת מהיותם עבדים לפרעה, להיות נמשכים אחר ענני כבודו יתברך, וזה חסד גדול, בסוכות הושבתי בהוציאי וגו', וכמו כן נעשה מזה כל שנה אחר ראש השנה ויום הכפורים, שנגאלין מיצר הרע בכח האדם בשעה אחת, להתהפך ולכנוס תחת צלו יתברך, וזה בסוכות תשבו, הוא נתינת רשות לבני ישראל לישוב בסוכות, ועל זה איתא הפותח שער לדופקי בתשובה... (שפת אמת סוכות תרמ"א)

- והנה יש שני מיני פסולת בתבואה, מוץ ותבן, המוץ אין ממנו שום תועלת, וזורין אותו לרוח, ותבן אף שבערך התבואה הוא פסולת, מכל מקום יש בו צורך להאכיל לבהמתו... וכן הוא בתבואה הרוחנית, תורה ומצוות ומעשים טובים, יש פסולת שנדחה לגמרי היינו מחשבת חוץ, וכן עבירות

שהן כמו מוץ לתבואה, כן עבירות הן קליפות למצוות שעשה בעוד שעבירה בידו... אך יש עוד ענין פסולת שהיא כדמיון תבן לתבואה... היינו חלקי העשיה הגשמית שבמעשה המצוות, שאף שיש צורך בו וזוכין בשבילו להאי עלמא, מכל מקום לגבי כוונת המצוה שהיא המצפון, נחשבת העשיה כפסולת בערכו... וכן ברוחניות מכניסין את חלקי המצפון לאוצר משומר לחיי עולם הבא, וחלקי העשיה שנחשבין פסולת בערכו, מאספין לצורך עולם הזה. והנה זה נקרא פסולת גורן ויקב הרוחנית, שמסכנין בה הסוכה, לקיים (תהלים ק"מ) סכותה לראשי ביום נשק, והיא הגנה רוחנית ומביאתו לידי חיי עולם הבא, כבפייט, שהשומר מצות סוכה זאת יחשב לו ככל התורה זאת.

ולפי הדברים יובן פסול מחובר לסכך בו, היינו שאף העשיה עצמה שזוכין בשבילה בהאי עלמא, היא רק באם היתה במצוה ההיא פנימיות ונעשית בהתלהבות, אז היא כדמיון תבן לדגן, שחלקי הפנימיות והמצפון שבו מכניסין לאוצר משומר לחיי עולם הבא, וחלקי העשיה בהאי עלמא, אבל אם היא נעשית בלתי התלהבות, רק כמצות אנשים מלומדה, מלאה עפרורית וכבודות הטבע, הרי הוא כדמיון מחובר, שאף שהוא דבר הצומח מן הקרקע, ויש בו נפש צומחת, מכל מקום הרי הוא מחובר לדומם, כן עשיה כזו אין זוכין בשבילה למצות סוכה כנ"ל. (שם משמואל סוכות תרע"ב)

- הענין מה שמיעטה התורה להדיא גזל בסוכה ולולב יותר מבכל המצוות, דהנה סוכה היא אהבה, כדכתיב (שיר השירים ב' ג') וימינו תחבקני, וכתיב (שם) בצלו חמדתי וישבתי, וכן לולב שד' מינים רומזים להשי"ת, כבמדרש. והנה כבר אמרנו, שכאשר יש השפעת אהבה ותשוקה בעולם, ואדם משתמש באהבה במקום שאינו ראוי, היינו באהבות חיצוניות, זה נקרא גזל, שגוזל את האהבה מן המקום הראוי, כי באם האהבה היא בחיצוניות, שוב לא תוכל להיות כראוי במקום הראוי... ובזה יש לומר טעם פסול גזל במצוות אלו, כי על ידי שמקיימן על ידי גזל, ועבירת הגזל מושכתו לגזול את האהבה והתשוקה ממקורה בסוד עבירה גוררת עבירה, אם כן לא די שלא קיים המצוה, אלא שעוד מגרע גרע, וזהו שאיתא (ירושלמי סוכה פ"ג ה"א) אוי לו לזה, שנעשה סניגורו קטיגורו. (שם משמואל סוכות תרע"ב)

- עוד גרגיר אחד, גרסינן בריש סוכה... ורבה אמר צא מדירת קבע ושב בדירת עראי... המתבאר כי תיכף אחר יום הכפורים ששב בתשובה צוותה התורה לעשות מעשה, למען יתחזק ברעיון יותר, כי אי אפשר לעמוד בתשובתו רק כשיעשה העולם עראי ולא קבע. ואמנם להיות תמיד כן במעשה בפועל, לא עמדו בזה רק חסידים הראשונים שעשו מלאכתן עראי ותורתן קבע, מה שאינו כן כל העולם אינם יכולים לעמוד בזה, והרי מצות זכירת ישיבת סוכה לכל העולם, על כן באה ההלכה שיהיה אפשר לעשות עראי, פירוש שישמור את כחותיו שלא יתקלקלו חס ושלום באופן שיהיה מוכרח לעשות העולם קבע תמיד דוקא, ורק ירגיל עצמו לפרקים להיכולת לעשות העולם עראי גם במעשה אם ירצה לעת מצוא כשנדרש הענין... וזהו קוטב כונת מצות סוכה לפי דעת רבא, דקיימא לן כוותיה (חכמה ומוסר חלק א פז)

- חג הסוכות, הכנתו סמוך ליום הכפורים, למען שיום הכפורים יתפס בו, הלא, מיום הכפורים מביאים התעוררות תשובה, קבלות לשינוי המעשים... אבל הרי ביום הכפורים ליתא ליצר הרע, והוא חוזר וניעור אחר כך, מהי העצה, איך לאחוז ביום הכפורים שלא יאבד ממנו?

העצה היא השמירה, מצות סוכה הלא ענינה הוא שמירה, ומפורש בתיקוני זהר, דסוכה היא בחינת תיבת נח, דהיינו בחינת השמירה. היושב בסוכה ומתכוון לחשוב ולהרגיש בתורה ויראת שמים, לבלי הנח מקום ליצר הרע, ימצא בעצמו קצת בחינה של שערים סגורים בפני הטומאה, ואמרו ז"ל (סוכה כ"ח) תשבו כעין תדורו, שיכניס גם כל עניני הגשמיות שלו בסוכה, כי בסוכה הוא המצב המיוחד, שגם העסקים בגשמיות יהיו באים מכח רוחני ממש, ויתוקנו גם הם, ואדרבא, אסור לאכול חוץ לסוכה, שהסוכה מסוגלת ביותר, לעלות בה אל הנקודה הרמה של אכילה לשם שמים... (מכתב מאלהו חלק א, יום הכפורים התפשטותו לסוכות וכו', עמוד רסח)

- ביום הראשון, זה ט"ו, ואתה אומר ביום הראשון, רבי מנא דשאב ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר, משל למדינה שחייבת ליפס למלך, והלך המלך לגבותה, בתוך עשרה מילין יצאו גדולי המדינה וקלסוהו, התיר להם שלישי מדמוסיא שלהם, בתוך ה' מילין יצאו בינוני המדינה וקלסוהו, התיר להם עוד שלישי, כיון שנכנס למדינה יצאו כל בני המדינה אנשים ונשים וטף וקלסוהו, והתיר להם הכל. אמר להון מלכא מה דאזל אזל מן הכא נחל חושבנא. כך בערב ראש השנה גדולי הדור מתענין והקב"ה מתיר להם שלישי מעונותיהן, מראש השנה ועד יום הכפורים היחידים מתענין הקב"ה מתיר להם שלישי מעונותיהם, וביום הכפורים כולן מתענין אנשים ונשים וטף, והקב"ה אומר להם לישראל מה דאזל אזל, מן הכא ולהלן נחל חושבנא, ומיום הכפורים עד החג כל ישראל עוסקין במצוות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו, וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה, ואומר להם מה דאזל אזל, מן הכא נחל חושבנא, לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון... (מדרש רבה ויקרא ל ז)

- מהו נעימות בימינך נצח, אמר רבי אבהו זה הלולב שהוא כמי שהוא נוצח ונוטל בימין, בנוהג שבעולם שני הגדרומין רצין בהדרמוס, מי נוטל לולבא, מי שהוא נוצח, כך בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, אף ישראל עומדין לפניו בדין ועובדי אלילים אומרים אנו זכינו ונצחנו בדין, ואין אדם יודע מי נצח, אם ישראל אם עובדי אלילים, עבר ראש השנה וכל ישראל באים ביום כפורים ומתעטפין לבנים, עבר יום כפורים ואין אדם יודע למי נמחלו עונותיו, אם לישראל אם לעובדי אלילים, כיון שהגיע יום טוב ראשון של חג, כל ישראל יוצאין, הקטנים והגדולים ולולביהן בידיהם, מיד הכל יודעין שנצחו ישראל בדין ונמחלו עונותיהם, שנאמר נצח ישראל וגו', והוא שדוד אומר לישראל קיימתם מצות לולב שנקרא נעים, שנאמר נעימות בימינך נצח, הרי מבושרים אתם שנצחתם לעובדי אלילים. שובע שמחות את פניך, אל תקרי שובע שמחות אלא שבע, אלו שבע מצות שבחג, ארבעה מינין שבלולב, סוכה, חגיגה ושמחה... (ילקוט שמעוני תהלים טז, תער)

- הללוהו בתקע - אם יטה אשורכם מהדרך ותחטאו הללוהו בראש השנה בשופר, לעורר לבנו לשוב, למען יכתבנו בספר חיים, ואז תשמחו שמחה שלמה בסוכות, ותהללוהו שם בנבל וכנור, שכולם היו בשמחת בית השואבה. (אלשיך תהלים קנ ה)

- ובחג השבועות קנו מעלת השכל שהיא התורה, וכמו שקנו ישראל מעלת השכל בחג השבועות, קנו עוד מעלה עליונה בחג הסוכות, הוא רוח הקודש השורה עליהם, ולכך היו ענני כבוד עליהם, שהשכינה חופפת עליהם, וכל מקום שהשכינה נמצאת שם ענני כבוד... (מהר"ל גבורות ה' פרק מו)

- בשם א"ז מו"ר ז"ל, כי הג' רגלים הם לבטל הג' מדות רעות, קנאה תאוה כבוד, ומסתמא סוכות נגד הכבוד, כי הוא נגד ענני הכבוד, ובחג הזה הקב"ה מכבד בני ישראל יותר מכל האומות, והוא הוראה שבני ישראל הם מוכנים לקבל הכבוד... (שפת אמת סוכות תרל"ו)

- בסוכות תשבו... והשי"ת נותן בימים אלו שמחה לבני ישראל, כמו שכתוב ושמחתם, ועל ידי מצות ד' מינים שהם מביאים שמחה, כי בעל הבית צריך לקבל האורח בסבר פנים יפות, וכתוב אשרי יושבי ביתך, והוא בסוכה שנקראה ביתו של מקום, שחל שם שמים על הסוכה, עוד יהללך סלה, על ידי לולב, שיכולין להלל ולשיר לפניו בשמחה. ובאמת אחר ימים הנוראים קשה למצא השמחה, אם לא בעזר עליון ששולח שמחה בימים אלו ללבות בני ישראל, ועל זה נאמר רצון יראיו יעשה, שימי סוכות הם ימי שמחה ורצון.

כתיב ויהי בשלח פרעה וגו' ויסב אלקים וגו'. פירוש, שהגביהם למעלה מהטבע, שלא יחזרו שוב למצרים וכו', כן בימים אלו, אחר שנפדים מיצר הרע צריכין עזר שלא לחזור ליפול, לכן השי"ת מגביה אותנו בצלו יתברך למעלה משליטת הסט"א... (שפת אמת סוכות תרמ"א)

- ימי הסוכות שנקרא זמן שמחתינו, כי השי"ת זיכה אותנו לישוב בצלו, והיא מעין בחינת הגן עדן, דכתיב וישם שם האדם, ועיקר הבריאה היה להיות דירת האדם שם, ושם היה השמחה, כמו שנאמר כשמחך יצרך בגן עדן, והגם שכתוב ויגרש את האדם, אף על פי כן יש זמנים שמתנוצץ קצת הארה מבחינת הגן עדן, והשי"ת הכניסנו לדירה זו שחל עליה שם שמים, כדאיתא בגמרא, והשמחה במעונו, לכן דירה זו מביאה השמחה, ובודאי על ידי טהרתן של ישראל ביום כפורים יש שמחה לפניו במרום, לכן יש לנו לשמוח בשמחת הבורא יתברך.

והנה כתיב על ימי הסוכות שבעת ימים בשנה, מה שלא כתיב כן בשום מועד, והם הארות על כל השנה, דכתיב ויקרא וגו' לאור יום. (שפת אמת סוכות תרמ"ג)

- בסוכות של מוצאי השמיטה יש לנו מצווה חשובה – מצוות 'הקהל':

גמ' (חגיגה ג.): "ת"ר מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו תלמידך אנו ומימך אנו שותין! אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה? שבת של ר' אלעזר בן עזריה היתה, ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו בפרשת הקהל, ומה דרש בה? (דברים לא, יב) 'הקהל את העם האנשים והנשים והטף' אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאיהן! אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני".

למה שתקבל שכר על ההבאה שלהם? הרי הם לא מבינים כלום? וגם אין לך ברירה הרי אם כל עמ"י עולים לבית המקדש מי יישאר בייביסיטר?

לומדים מפה שני דברים:

(א) גם כשאין לך שום ברירה אחרת ואתה עושה מצוה אתה מקבל עליה שכר!

(ב) אתה מקבל שכר אפילו על החינוך מקטנות לראיה של הקדושה ושל התורה והמצוות, כשהילדים עוד לא מבינים כלום בשכל!

- הרב מרדכי אליהו זצ"ל: בפרשת אמור (ויקרא כב, לט-מג) אותה קוראים בשבת סוכות הקדימה התורה את הלכות ארבעת המינים להלכות סוכה כמו שכתוב: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרֵי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נַחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים... בַּסֹּכֶת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַסֹּכֶת". אבל את מצות סוכה מקיימים קודם, שכן אנו נכנסים לסוכה כבר מליל יום טוב ראשון, ואילו את ארבעת המינים נוטלים רק בבוקר של יום טוב ראשון?

את התשובה לומדים מפדיון הבן, אם חל יום השלושים ואחד בשבת, אין פודים את התינוק בשבת, אלא ממתינים עד לאחר השבת - כיון שלא ניתן לעשות קניין בשבת וביום טוב. (מעיקר הדין, יכולים לתת לכהן הפודה את חמשת הסלעים של הפדיון מערב שבת, ואומר לו אבי הבן שאיננו מקנה לו את חמשת הסלעים אלא עד ליום שבת, אבל לא נוהגים לעשות כן כיון שיש בזה כעין קניין). קניית ארבעת המינים מתאפשרת רק קודם החג, לכן הקדימה התורה את ענין ארבעת המינים לדיון סוכה.

- שלשה סוגי כשרות מצינו בהלכה בעניין דפנות הסוכה.

א. סוכה בעלת ארבע דפנות.

ב. סוכה בעלת שלוש דפנות.

ג. סוכה בעלת שתי דפנות כאשר הדופן השלישית היא בשיעור טפח בלבד שאף היא כשרה.

הגאון מווילנא הפליא בגאונותו ואמר כי שלושה סוגי סוכות אלה מרומזות באותיות של המילה:

"סכה"

ס - האות ס' סגורה היא מארבעת רוחותיה, וזוהי סוכה בעלת ארבע דפנות.

כ - האות כ' סגורה משלושה כיוונים, וזוהי סוכה בעלת שלוש דפנות.

ה - האות ה' סגורה משני צדדים כאשר ישנה רגל קטנה וזוהי סוכה בעלת שתי דפנות והדופן השלישית טפח שאף היא כשרה. (הגאון מוילנא)

- סוכה וצדקה

הזוהר הקדוש בפרשת אמור הרבה לשבח את גודל עניין נתינת צדקה בסוכה. ואכן, נוהג היה המקובל ר' חיים ויטאל בימי חג הסוכות לפזר מעותיו לעניים ביד רחבה.

רמז נפלא בעניין זה אמר הצדיק ר' חיים מצאנז:

לפי הדין, הגודל המינימאלי של סוכה כשרה הוא אם יש בה שתי דפנות כל אחת ברוחב שבעה טפחים ובגובה עשרה טפחים ודופן שלישית הוא ברוחב של טפח אחד ובגובה עשרה טפחים. בחשבון השטח נמצא כי כל אחת מהדפנות הגדולות שטחה הוא 70 (7 טפחים כפול 10 טפחים = 70 טפחים מרובעים), ושטח שתי הדפנות גם יחד הוא 140 (70+70 = 140 טפחים מרובעים). הדופן השלישית שטחה 10 (1 טפח כפול 10 טפחים גובה = 10 טפחים מרובעים), ושטח הסך הוא 49 (7 טפחים כפול 7 טפחים = 49 טפחים מרובעים).

לסיכום: כל שטח הסוכה המתקבל הוא 199 (140+10+49 = 199 טפחים מרובעים), כמניין "צדקה".

כאשר שמע ר' אברהם מסוכוטשוב את החשבון הנפלא הוסיף ואמר כי כידוע, אדם נכנס לסוכה ברמ"ח איבריו, ואם נוסיף לסוכה גם את שטח הרצפה שהוא 49 (7 טפחים כפול 7 טפחים = 49 טפחים מרובעים), נקבל יחד 248 (199+49 = 248), כמניין רמ"ח.

- ארבעת המינים כנגד תרי"ג מצוות

בספר "ענף יוסף" מובא כי אתרוג בגימטריא 610 ובצירוף 3 המינים האחרים עולה מנינם לתרי"ג. והרי ארבעת המינים כנגד תרי"ג מצוות.

- לולב וחיי עולם הבא

רבינו יעקב בן משה המולין אומר: לולב בגימטריה "חיים", כך, רמז למי שקונה אתרוג עם לולב נאה זוכה לחיי העולם הזה והבא.

- הבן עולה על אביו

בידוע שיש ירידת הדורות והבן תמיד פחות מהאבא, למעט שלושה דברים:

1. חיטה - מברכים בורא פרי האדמה, אם עושים ממנה לחם יש נטילת ידיים, המוציא וברכת המזון.

2. גפן - מברכים בורא פרי העץ, אם עושים ממנו יין יש ברכת הגפן וברכה מעין שלוש בסופה.

3. תשובה מאהבה - בתשובה מאהבה (לא כמו ביוה"כ ששם זו תשובה מיראה) שעושים בסוכות הופכים עבירה למצווה (עבירות נהפכות לזכויות).

ולכן בשלושת הדברים הללו הבן עדיף מהאב. רמז לזה:

1. בהפטרת שובה ישראל נאמר: "ישבו יושבי בצילו יחיו דגן ויפרחו כגפן" ומבארים זאת כך:

"ישבו יושבי בצילו" (=התשובה של סוכות שיושבים בצילא דמהימנותא ועושים תשובה מאהבה) יחיו דגן ויפרחו כגפן". משולים הם לדגן והגפן שהבן עדיף על האב.

2. בפרשת קורח: "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב" - כשאתה מתרומם ועושה תשובה מאהבה זה נחשב לכם כדגן וכגפן, שבשניהם הבן עדיף על האב..

- "רעיון נפלא לחג סוכות של הגאון מוילנא" רעיון שמביא הגאון מוילנא לסגולה מיוחדת שיש לסוכה שלא מדברים בה לשון הרע וההוכחה לכך... והקשר למה שמוסיפים בברכת המזון בימי חג הסוכות: "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת"...

יש סגולה בסוכה שלא מדברים לשון הרע. (ישנם כאלו שמפחדים לדבר לשון הרע בסוכה, כיוון שהסוכה נמצאת ברחובה של עיר ויש חשש שהשכנים ישמעו), אבל הגאון הביא רעיון מתוך האותיות המרכיבות את המילה סוכה:

5 מוצאות הם:

אותיות החיך- ג, י, כ, ק.

אותיות השיניים: ז, ס, צ, ר, ש.

אותיות הגרון: א, ה, ח, ע.

אותיות השפתיים: ב, ו, מ, פ.

אותיות הלשון: ד, ט, ל, נ, ת.

יוצא אם כך:

0 - שייך לשיניים

1 - שייך לשפתיים

כ - שייך לחיך

ה - שייך לגרון

היכן מה ששייך ללשון? אלא בסוכה יש סגולה שלא מדברים לשון הרע, שנאמר "תנצרני בסוכה מריב לשונות". זו הסיבה שבסוכות מבקשים בברכת המזון "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת" - בית המקדש. למה דווקא בסוכות? אלא כשלא מדברים לשון הרע יש סיכוי...

- הגאון מוילנא: עושה הקבלה בין התורה לסוכה

סוכה=תורה

סוכה - נוהגת ביום ובלילה תורה - נוהגת ביום ובלילה

סוכה - נשים פטורות תורה - נשים פטורות

סוכה - צילתה מרובה מחמתה תורה - לחסות בצילה של תורה

סוכה - 3 דפנות תורה - 3, משולשת: תורה נביאים וכתובים

סוכה - גובהה 10 טפחים תורה - יש בה 10 דברות

סוכה - רוחבה 7 טפחים תורה - יש בה 7 חוכמות

סוכה - שטח הדופן 7 כפול 10 (70) תורה - 70 פנים

- סוכות- ולישרי לב שמחה!

"בַּסֹּכֹת תִּשְׁבּוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֹּכֹת".

לאחר ימי הדין - ראש השנה, ויום הכפרה - יום הכיפורים מגיע חג הסוכות - זמן שמחתנו.

ימי הסוכות הם ימים של הלל ושמחה והס ימן לכך: "ולישרי לב שמחה" - לאחר שמישרין את הלב על ידי התשובה בימים הנוראים (ראש השנה ויום הכיפורים) זוכים לשמחה מיוחדת בחג הסוכות...

בספרו "אורחות חיים" כותב הגאון רבי אליהו כהן:

הישיבה בסוכה מכפרת על העוון ורמז לזה נמצא בסופי התיבות שיש בפסוק המצווה על הישיבה בסוכה:

"בַּסֹּכֹת תִּשְׁבּוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל..." = תמחול

בנוסף מצוות הסוכה מקרבת היא את הגאולה - ובזכותה יבוא תשבי ויגאל אותנו.

רמז לזה נמצא בראשי התיבות שיש בתחילת הפסוק המצווה על הישיבה בסוכה:

"בְּסֹפֹת תִּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" = תשבי

- פעם אחת הוזמן מושל העיר ברלין בליל הסדר לביתו של הרב צבי הירש לוין רבה של ברלין. הסב האורח ליד השולחן הערוך כלים נאים והקשיב כיצד שואל הבן הצעיר: "מה נשתנה".

שאלה לי אליך - פנה המושל אל הרב: מדוע היום כאשר אתם מסובים ליד שולחן ערוך בכלים נאים שואל הבן "מה נשתנה" הרי היה צריך לשאול שאלה זו בחג סוכות כאשר אתם יוצאים מביתכם ויושבים בסוכה רעועה?

השיב הרב כשהוא מתנשף בכבדות: היהודי - - מורגל בצרות רבות. כל שונאי ישראל בכל הזמנים תמיד עומדים עלינו לכלותנו ופעמים רבות מגורש היהודי מביתו. משום כך בחג הסוכות כאשר אנו יושבים בסוכת עראי אין הילד מתפלא כלל לפי שמצב זה רגיל הוא בעיניו. אולם, כאשר אנו יושבים ליד שולחן ערוך בכלים יקרים מיד מתפלא הבן ושואל: "מה נשתנה"?

- דבר אחר שובע שמחות, אל תהי קורא כן אלא שבע שמחות, אלו שבע מצות שבחג, ואלו הן ד' מינין שבלולב, וסוכה חגיגה ושמחה... א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אן ידעין מאן הוא נצח, אלא מאן דנסב באיין בידיה אן ידעין דהוא נצוחיא, כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בראש השנה, ולית אנו ידעין מאן נצח, אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינון נצוחיא, לפיכך משה מזהיר לישראל, ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון. דבר אחר ולקחתם לכם ביום הראשון, הדא הוא דכתיב פנה אל תפלת הערער וגו' שנצחו ישראל בדין ונמחלו עונותיהם, והן אומרין נצחו ישראל, שנאמר וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם, הוא שדוד אומר לישראל, אם קיימתם מצות לולב שנקרא נעים, שנאמר נעימות בימינך נצח, הרי אתה מבושר שנצחת לאומות העולם, שנאמר וגם נצח ישראל, לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם. (מדרש רבה ויקרא ל ב)

- דבר אחר פרי עץ הדר זה אברהם, שהדרו הקב"ה בשיבה טובה, שנאמר ואברהם זקן בא בימים, וכתוב והדרת פני זקן. כפות תמרים זה יצחק שהיה כפות ועקוד על גבי המזבח, וענף עץ עבות זה יעקב, מה הדס זה רחוש בעלין כך היה יעקב רחוש בבנים. וערבי נחל זה יוסף, מה ערבה זו כמושה לפני שלשה מינין הללו, כך מת יוסף לפני אחיו. דבר אחר פרי עץ הדר זה שרה שהידרה הקב"ה בשיבה טובה, שנאמר ואברהם ושרה זקנים. כפות תמרים זה רבקה, מה תמרה זו יש בה אוכל ויש בה עוקצין, כך העמידה רבקה צדיק ורשע. וענף עץ עבות זו לאה, מה הדס זה רחוש בעלין, כך היתה לאה רחושה בבנים. וערבי נחל זה רחל, מה ערבה זו כמושה לפני ג' המינין, כך רחל מתה לפני אחותה. דבר אחר פרי עץ הדר זה סנהדרי גדולה של ישראל שהידרה הקב"ה בשיבה טובה, שנאמר מפני שיבה תקום, כפות תמרים אלו תלמידי חכמים שכופין את עצמן ללמוד תורה אלו מאלו, וענף עץ עבות אלו ג' שורות של תלמידים שיושבין לפניהם, וערבי נחל אלו ב' סופרים של דיינין שעומדין לפניהן וכותבין דברי המזכים ודברי המחייבים. (מדרש רבה ויקרא ל יא)